

2/2008

Přírodou a historií Karlovarského kraje

ARNIKA

Dyleňský les

a jeho bohatství od A do Z

Nová rozhledna v regionu:

Panský vrch

▲ Skokan krátkonohý (*Rana lessonae*). Foto Petr Jiskra
▼ Ropucha obecná (*Bufo bufo*). Foto Přemysl Tájek

Úvodem...

Dostává se Vám do rukou číslo časopisu Arnika, které je celé věnované poněkud opomíjené oblasti na jihozápadě Karlovarského kraje s přesahem do kraje Plzeňského – Dyleňského lesu. Jde o nejsevernější část Českého lesa, který – až na malou část – nebyl zahrnut do nedávno vyhlášené CHKO Český les. Na první pohled se tedy může zdát, že zde nic zajímavého není, ale opak je pravdou. Informace o území jsou však dosti neuspořádané a kusé. Pro shrnutí dosavadních poznatků uspořádal Městský úřad Mariánské Lázně dne 16. října 2008 seminář. Výstupem ze semináře je jednak sborník odborných příspěvků, jednak toto číslo Arniky. Představuje zejména místa v běžných průvodcích a mapách neuváděná a ta „uváděná“ ukazuje pohledem přírodovědců a dalších odborníků „věci ználých“. Věřím, že tato drobná publikace shrnující výsledky často letitých bádání přinese inspiraci pro vaše vlastní toučky krajinou zastřešenou mohutnou horou Dyleň.

Miroslav Trégler, MěÚ Mariánské Lázně

OBSAH ČÍSLA

Geomorfologie a geologické poměry Dyleňského lesa

Miroslav Marek..... strana 2

Rozhledna na Panském vrchu

Miroslav Trégler strana 3

K historii dolování v Dyleňském lese

Jiří Hlávka..... strana 7

Květena Dyleňského lesa a její postavení v kontextu zbývajících částí pohorí

Petr Mudra..... strana 9

Vzácní a ohrožení obratlovci

Dyleňského lesa

Jan Matějů, Pavel Řepa strana 16

Přehled starých a památných stromů

Dyleňského lesa

Jaroslav Michálek strana 22

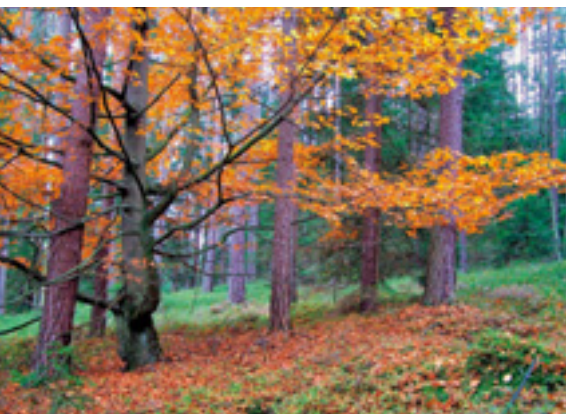
Ochrana krajinného rázu

a přírodní park v Českém lese

Miroslav Trégler strana 32

CHKO Český les a maloplošná zvláště chráněná území v Dyleňském lese

Miroslav Trégler, Jiří Kadera strana 37

Fota v tomto čísle:
Pokud není uvedeno jinak,
foto Miroslav Trégler.

Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje, vydává: ZO ČSOP Kladská, Goethovo nám. 11, Mariánské Lázně, e-mail: arnika@slavkovskyales.cz. Redakce: A. Bucharová, J. Bartoš. Tiskovina evidována u ministerstva kultury pod ev. č.: MK ČR 14993. Vychází nepravidelně v nákladu 500 ks, za původnost a obsahovou správnost ručí autoři. Číslo neprošlo jazykovou úpravou. Toto číslo vychází s finanční podporou Krajského úřadu Karlovarského kraje. Projekt byl finančně podpořen v grantovém řízení MŽP. Číslo vychází za finanční podpory Města Mariánské Lázně. Grafická úprava Marcel Šik, Tisk Tiskárna Kalous a Skřivan s.r.o., Plzeň.

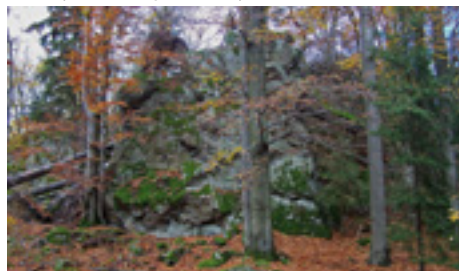
Geomorfologie a geologické poměry Dyleňského lesa

Miroslav Marek, Městský úřad Mariánské Lázně

Dyleňský les je převážně lesnatá, málo obydlená vrchovina. Rozkládá se od Broumova až po Dolní Žandov a na ploše 160 km² lze najít zajímavé skalní útvary i ojedinělé krasové jevy.

Vymezení Dyleňského lesa

Dyleňský les je geomorfologický podcelek v severní části pohorí Český les, při hranici s Německem. Je to členitá, převážně lesnatá vrchovina, bez velkých sídel. Větší severní část Dyleňského lesa leží v okrese Cheb, jižní část zasahuje severozápadní okraj okresu Tachov.

Nejvyšší rulové skalisko na vrchu Ve Skalkách (767 m). Na západní straně je v něm nízká 3,5 m dlouhá puklinová jeskyně. GPS: 49°51'52,2"N; 12°33'40"E.

Západní hranici Dyleňského lesa tvoří státní hranice s Německem. Na německém území na něj navazuje Oberpfälzer Wald – Hornofalcký les. Na českém území sousedí Dyleňský les s těmito geomorfologickými celky:

na severozápadě se Smrcinami, na severu s Chebskou pánní, na severovýchodě a východě s Podčeskoleskou pahorkatinou. Jižním směrem pokračuje pohoří podcelkem Přimdský les (kolektiv 2005).

Hranice Dyleňského lesa prochází na severozápadě od státní hranice u bývalého Kyseleckého hamru údolím Stebnického potoka až k Dolním Lažanům. Zde se stáčí k východu do údolí Jesenického potoka. Podél jeho toku směřuje k severu k bývalé samotě Nový Dvůr, kde je nejsevernější výběžek celého Českého lesa. Od Nového Dvora se hranice stáčí k Šitbořskému potoku u Žirnice. Výrazným údolím tohoto potoka, v němž leží osada Salajna, pokračuje hranice nejprve k jihu, později k jiho-východu do blízkosti železniční stanice Dolní Žandov. Po úpatí vrchu Lipovka (670 m) směřuje dále do údolí Žandovského potoka. Tímto údolím vystupuje až do sedla na rozvodí řek Ohře a Mže u Vysoké. Odtud zhruba sleduje komunikaci do osady Háj v údolí Kosiho potoka. U Háje se hranice Dyleňského lesa stáčí prudce k východu a probíhá dále údolím Kosiho potoka až do místa, které je asi 1 km východně od Sekerských Chalup.

Svarová skalka na Mohelenské pláni 1 km JZ od Čupřiny (865 m). Kromě krásného výhledu je pozoruhodná i nápisy, které do ní v minulosti vyryli pohraničníci při výkonu služby. GPS: 49°56'52,2"N; 12°28'21,4"E. Foto Miroslav Marek

Hranice odtud směřuje jižním směrem k Hledšebskému potoku, který pak sleduje ke koupališti Riviera na okraji Velké Hledšebe. V tomto místě začíná poměrně výrazný okrajový svah, směřující k jihu, který Dyleňský les ohraničuje od Tachovské brázdy. Orografická hranice prochází prakticky v přímém směru přes osady Malá Hledšebe a Panský Vrch až k Horní Vsi, odkud se stáčí k jihozápadu do údolí Hamerského potoka. Hamerský potok přechází asi 700 m nad Trnovým mlýnem. Odtud se obrací k jihovýchodu k rybníku Podlešák a dále k jihu do západního okolí Štokova. Jižní ohraničení Dyleňského lesa vůči Přimdkému lesu je geomorfologicky nevýrazné. Probíhá severně od obcí Halže a Branka.

Geomorfologie Dyleňského lesa

Dyleňský les vytváří členitou vrchovinu o výškové členitosti 100 – 300 m na ploše 160 km². Střední výška je 653 m n. m., střední sklon 4°48' (Demek et al. 1987). Má charakter

Kvarcitové izolované skalisko (torr) 700 m JZ od vrcholu Dyleně. Skála je dlouhá asi 25 m a dosahuje výšky až 6 m. GPS: 49°57'48,6"N; 12°29'46,4"E. Foto Miroslav Marek

klenbové a kerné vrchoviny se zbytky třetíhorních zarovnaných povrchů se suky a odlehilky (zbytky denudovaného vyššího terénu v rozvodních částech terénu, které vyčnívají nad okolní zarovnaný povrch). Ve čtvrtorách bylo území modelováno procesy mrazového zvětrávání a odnosu hornin. Nejvyšší bod má

nadmořskou výšku 940 m (Dyleň), nejnižší místa leží na severním okraji ve výšce 470 m (Dolní Lažany, Nový Dvůr). Dyleňský les se člení na čtyři geomorfologické okrsky: Dyleňská hornatina, Tišinská vrchovina, Tršterská pahorkatina a Žďárská vrchovina (Balatka et Kalvoda 2006).

Rozhledna na Panském vrchu

Dne 15.11.2008 byla slavnostně otevřena rozhledna na Panském vrchu. Je součástí nově postaveného vysílače mobilního operátora Vodafone, provoz zajišťuje obec Drmoul. Nachází se v nadmořské výšce 658 m přímo u silnice z Drmoulu do Tří Seker, vyhlídková plošina je 40 m nad zemí. Lze odtud přehlédnout část Českého lesa včetně Dyleně, jako na dlani jsou Slavkovský les a Tepelská vrchovina, sníženina Tachovské brázdy a např. nejvyšší vrch Stříbrské pahorkatiny Vlčí hora. Rozhledna je volně přístupná od poloviny března do konce listopadu, přes zimu po telefonické dohodě s Obecním úřadem v Drmoulu, tel. č. 354 671 121. V současné době jde o jedinou rozhlednu v celém Dyleňském lese. Na nedalekém bývalém vojenském cvičišti (dnes přechodně chráněná plocha Cvičiště) bude ještě do konce roku 2008 instalována nová naučná stezka.

Miroslav Tréglér, MěÚ Mariánské Lázně

*Částečně rozpadlý mrazový srub na Kamenném vrchu (750 m). V popředí je mech porostlá balvanová suť.
GPS: 49°51'25,8"N; 12°32'28,3"E. Foto Miroslav Marek*

Dyleňská hornatina

Tvoří severní horské ukončení pásma Českého lesa nad Chebskou pávní. Její nejvyšší vrchol Dyleň (940 m) je pátým nejvyšším vrcholem v Českém lese. Dyleň je v ČR nejzápadnějším vrcholem, přesahujícím kótu 900 m a bez nadsázky ji lze proto považovat za nejzápadnější českou horu. Na vrcholu je vysoká věž s vynikajícím výhledem, sloužící v současnosti jako televizní a rozhlasový vysílač, která je bohužel nepřístupná veřejnosti. Druhý nejvyšší vrchol Čupřina (865 m) leží na dyleňském hřbetu jihozápadně od Dyleně.

*Svorový mrazový srub u oploceného areálu na Dyleni (940 m). Ve spodní části skály je až 3 m hluboký skalní převis. GPS: 49°58'7,1"N; 12°30'5,4"E.
Foto Miroslav Marek*

Severní část území je odvodňována přítoky Odry a Ohře, jižní část odvodňují Kosí potok a Hamerský potok do Mže.

Tišinská vrchovina

Střední část Dyleňského lesa zaujímá v západní části Tišinská vrchovina. Na východě je údolím potoka Tichá oddělena od Tršické pahorkatiny. Převládajícími horninami jsou zde pararuly, často proniknuté žilami žul. Nejvyšším vrcholem je Tišina (792 m). Je to plochá, klenbovitě vyzdvížená kupa na pararulách. Území je odvodňováno převážně k jihu Hamerským potokem, pouze severní okraj odvodňuje Kosí potok.

Tršická pahorkatina

Leží východně od Tišinské vrchoviny a je to nejnižší část celého Dyleňského lesa a jediná jeho část, která je ve větší míře odlesněna. Geologickým podkladem jsou převážně pararuly s vložkami kvarcitů. Nejvyšší vrchol Kameníště (719 m) leží při severním okrajovém svahu. Tento plochý kupovitý suk se jen nevýrazně zvedá nad zarovnané povrchy na jihu. Název vrcholu souvisí s tělesem křemenného dioritu, který zde tvoří nápadný balvanitý rozpad. Severní a východní část je odvodňována do Kosího potoka, střední a jižní část odvodňuje Hamerský potok.

Krasový ponor Zeleného potoka – Kmatrova propadání. Ponorný vodní tok protéká dosud neznámým jeskynním systémem pod pastvinou. V době jarního tání většího množství sněhu se nad ponorem Zeleného potoka vytváří dočasně jezírko, hluboké až 1,5 m (foto vpravo). GPS: 49°58'16,2"N; 12°32'13,6"E. Foto Miroslav Marek

Žďárská vrchovina

Tvoří jižní část Dyleňského lesa na jih od údolí Hamerského potoka. Je prakticky výhradně budována parulami a migmatity. Má charakter členité vrchoviny v oblasti ploché tektonické klenby se zbytky třetihorního zarovnaného povrchu. Jsou zde dosti četné projevy mrazového zvětrávání hornin, např. izolované skály, mrazové sruby a kamenná moře. Nejvyšší vrchol Na Výšině, ležící 4 km sz. od Žďáru, dosahuje výšky 789 m. Dalšími významnými vrcholy jsou Štokovský vrch (722 m), Kamenný vrch (750 m) a Ve Skalkách (767 m). Severní část vrchoviny je odvodňována do Hamerského potoka, jižní část několika menšími potoky přímo do Mže.

Geologická stavba

Severní část Dyleňského lesa včetně dyleňského horského hřbetu náleží k tzv. chebsko-dyleňskému krystaliniku, které je součástí saskodurynské oblasti (saxothuringika) Českého masívu. V tomto území jsou převládajícími horninami svory, v menší míře se zde vyskytují fylity a kvarcity. Uvedené metamorfované horniny vznikly z původních jílovitých a písčitých mořských usazenin kambrického a ordovického stáří. V nejsevernější části zasahují na území Dyleňského lesa jílovité a písčité sedimenty třetihorní chebské pánve (kolektiv 2003).

Jižněji ležící část Dyleňského lesa je součástí moldanubické oblasti Českého masívu a náleží k moldanubiku Českého lesa. Za hranici mezi moldanubikem Českého lesa a chebsko-dyleňským krystalinikem se považuje přibližně tato linie: severní okraj Staré Vody – Vysoká – jihovýchodní úpatí dyleňského hřbetu – pramen Odry (Marek 2007).

Střední část Dyleňského lesa je z hlediska horninové skladby dosti pestrá. Pevládají zde různé druhy pararul, ale vyskytují se zde též polohy svorů, kvarcitů, ortorul,

amfibolitů, erlanů a krystalických vápenců (Vrána et Štědrá 1997). Komplexem metamorfovaných hornin pronikají na mnoha místech tělesa hlubinných vyvřelin, zejména žul a křemenných dioritů. Pravděpodobné stáří původních mořských sedimentů, z nichž vznikly výše uvedené metamorfované horniny, je ordovik až silur (Fiala et Vejnar 1994). Jižní část Dyleňského lesa (Žďárská vrchovina) je geologicky poměrně jednotvárná. Je tvořena téměř výlučně silně metamorfovanými pararulami přecházejícími až do migmatitů. Předpokládá se, že původní sedimentární horniny jsou zde proterozoického (starohorního) stáří.

Skály Dyleňského lesa a Dyleňský kras

Skalní výchozy se vyskytují zejména na území Dyleňského hornatiny a Žďárské vrchoviny. Vzhledem k tomu, že většinou leží v hlubokých lesích daleko od turistických cest, jsou širší veřejnosti prakticky neznámé. Jen v ojedinělých případech poskytují alespoň částečné výhledy, většinou jsou zcela skryty v lesních porostech. Výška skalních stěn jen výjimečně přesahuje 7 m, největší skalní výchoz na severovýchodním svahu hory Dyleň dosahuje maximální výšky kolem 15 m. Přestože skály nedosahují větších rozměrů, bývají geomorfologicky zajímavé, např. výskytem skalních převisů nebo nekrasových jeskyní.

Romantické seskupení skal, které dosahují výšky až 10 m, lze spatřit na vrchu Ve Skalkách (767 m) severozápadně od Žďáru. Ve staré bučině je zde mezi několika rulovými skalisky i pozoruhodný 10 m široký, 3,5 m vysoký a až 2,5 m hluboký skalní převis. Na nedalekém Kamenném vrchu (750 m) je několik pěkných rulových mrazových srubů vysokých až 7 m, pod nimi pak hojně blokové a balvanové sutě. Menší skalní výchozy a sutě pole jsou též na svazích Štokovského vrchu (722 m). Na Dyleni a v jejím okolí jsou téměř výlučně svorové skály.

Práce na prokopávání Hájské jeskyně (vlevo) a její vchod po ukončení prací. Foto Jaromír Bartoš.

Turisty navštěvovaná skála v těsné blízkosti oploceného areálu na vrcholu Dyleně skrývá ve své spodní části až 3 m hluboký a 2,5 m vysoký skalní převis. Ve skupině malebných svorových skalek severně odtud je možné najít průleznou jeskyni dlouhou 5,5 m, se dvěma vchody.

Polohy krystalických vápenců v okolí osady Háj u Vysoké daly vzniknout jedinému krasovému území v Českém lese i v Karlovarském kraji. Dyleňský kras představuje zatím jen málo prozkoumané krasové území, známé odborné veřejnosti teprve od roku 1999 (Průchová 2006). Jde bezesporu o geomorfologicky nejzajímavější fenomén Dyleňského lesa. Krasový ponor Zeleného potoka, nazvaný Kmotrovo propadání (Buchtele 2004), připomíná ponorné vodní toky Moravského krasu, protože voda vtéká na dně staré těžební jámy viditelně přímo do jeskyně. Takový ponor nemá obdoby v Českém krasu a zřejmě ani v jiných krasových územích Čech. V letech 2000 a 2001 jeskyňáři z Mariánských Lázní prokopali ponorovou jeskyni. Zjistili, že je asi 8 m dlouhá a 3 m hluboká (Marek et Suda 2007). Další postup průzkumných prací byl zastaven úzkou, již neprůleznou puklinou. Předpokládána délka jeskynního systému, kterým Zelený potok protéká, je asi 200 m.

V okolních opuštěných vápencových lomech byly nalezeny další krasové dutiny, které jsou od roku 2005 postupně prozkoumávány amatérskými speleology. Ukončen byl zatím pouze průzkum Hájské jeskyně. Jde

o asi 10 m dlouhou a 3 m hlubokou jeskyni, která byla původně téměř až ke stropu vyplněna hlinitokamenitou sutí a zasypana komunálními odpady. Průzkum další krasové dutiny je v současné době stále v počáteční fázi, ale dosud odkryté části dávají tušit, že by zde mohly být objeveny i významnější jeskynní prostory. V západních Čechách zcela ojedinělé krasové jevy Dyleňského krasu si jistě zasluhují pozornost jeskyňářů i pracovníků ochrany přírody.

Literatura

- Balatka B. et Kalvoda J. (2006): Geomorfologické členění reliéfu Čech. Kartografie Praha, a.s..
- Buchtele Z. (2004): Krasová oblast u Háje (Grafengrün) – Kmotrovo propadání. – Arnika, 1/2004: 24–26. Mariánské Lázně.
- Demek J. (ed.) (1987): Zeměpisný lexikon ČSR – Hory a nížiny. Academia Praha.
- Fiala J. et Vejnar Z. (1994): Lithology, structure and metamorphism of the transition area between Saxothuringicum and Moldanubicum in Wo-Bohemia. KTB Report, sv. č. 2/1994.
- Kolektiv (2005): Český les – příroda, historie, život. Nakl. Baset.
- Kolektiv (2003): Interaktivní geologické mapy České republiky 1 : 25 000. DVD-ROM. Česká geologická služba Praha.
- Marek M. (2007): K pramenům řek Karlovarského kraje. – Arnika, 2/2007: 8–13. Mariánské Lázně.
- Marek M. et Suda J. (2007): Dyleňský kras. In: Herber V. (ed): Fyzikogeografický sborník 5. Fyzická geografie – výzkum, vzdělávání, aplikace, str. 155–160. Masarykova univerzita Brno.
- Průchová K. (2006): Dyleňský kras. Bakalářská práce. ZČU v Plzni, katedra geografie.
- Vrána S. et Štědrá V. (eds.) (1997): Geological model of Western Bohemia related to the KTB borehole in Germany. Sbor. Geol. věd, Geol., 47. Praha.

K historii dolování v Dyleňském lese

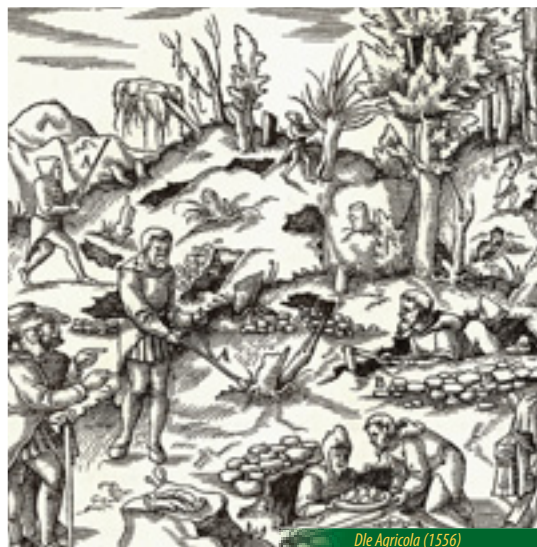
Jiří Hlávka, AOPK ČR - Správa CHKO Český les

Na území Dyleňského lesa se v minulosti těžila zejména měď a stříbro, kobaltové rudy a dokonce i zlato. V době nedávno minulé se využívaly bohaté rudy uranu.

Při vyhlásování Chráněné krajinné oblasti Český les v roce 2005 byla její severní kontura vymezena hranicí Plzeňského kraje. To je přirozeně v rozporu s reálnou geomorfologickou situací. Stranou zájmu tak zůstala větší část Dyleňského lesa, což je terén geologicky velice pestrý a zajímavý. Z geologického hlediska se jedná o severní uzávěr prastaré jednotky tzv. moldanubika Českého lesa tvořeného nejrůznějšími přechody pararul. Na rozdíl od více či méně monotónních hornin Přimdkého a Čerchovského lesa je zde často vyvinuta tzv. „pestrá série“ moldanubika. Základní masiv pararul je hojně vystřídan polohami odolných kvarcitů, grafitických břidlic, krystalických vápenců apod. Na sever se noří moldanubikum pod mladší horniny předprvohorní až prvohorního stáří, které již náleží ke zcela odlišné jednotce sasko-durynské. Z ložiskově-geologického hlediska zůstává atraktivní právě oblast moldanubická. Při východní hranici je geologická situace dále zdramatizována vývojem borského žulového masivu, kde pohoří Českého lesa již přechází v Tachovskou brázdou. V generelní linii Zadní Chodov - Panský vrch - Stará Voda se setkáváme s projevem mohutné zlomové - tektonické linie 1. řádu, českým křemenným valem. Prohřátí spojené se vznikem „variských“ (mladopravohorních) žulových masivů a mohutné, opakované tektonické pohyby hornin vytvořily příhodné podmínky pro vznik relativně pestré škály ložisek rud.

S ohledem na pestrost ekonomicky významných akumulací prvků a rudních minerálů zůstává oblast Dyleňského lesa nesmírně zajímavou. Po stránce montánně-historické je terén naprosto nesrovnatelný s ostatními částmi Českého lesa. V minulosti tak hornická činnost přímo utvářela ráz zdejší krajiny. V některých enklávách jsou dodnes i pro laika její stopy nepřehlédnutelné.

V severní části Českého lesa bylo v 16. století několik produkčně úspěšných důlních děl na mědirudných ložiskách. Povahou byla hydrotermálního původu a vyskytovala se na žilách s převažující křemennou výplní. Z báňsko-historického hlediska je nejvýznamnějším ložiskem oblast Třech Seker. V širším okolí lze však jmenovat celou řadu lokalit, kde v minulosti existovaly více či méně produktivní doly. Typická žilná mineralizace vázaná na křemenné žíly mocnosti přes 0,5 m byla u Chodové Planě, Kynžvartu, Smrkovce, Dolního Žandova aj. Především na měděné rudy bylo velmi bohaté okolí Třech Seker, kde zrudnění bylo produktivní v severojižním protažení v délce asi 10 km. Těžené žíly s chalkopyritovým zrudněním se vyskytují u bývalého Háje a Vysoké.

Dle Agricola (1556)

Na pozůstatky historického dolování je nejbohatší pásmo, které lze vymezit Sekerskými Chalupami, Třemi Sekerami, Chodovskou Hutí a údolím Hutského potoka k Broumovu. Rudonosnost tohoto pásma dále k jihu jen potvrzují výsledky geologického průzkumu, který ověřoval zjištěné anomálie uranových rud v okolí Chodského Újezda a Štokova.

Počátky dolování v regionu někteří autoři kladou do období před husitskými nepokoji. Předmětem zájmu tehdy bylo získávání mědi, na některých lokalitách s výrazným podílem stříbra. Reakcí na celospolečenský vývoj byla i narůstající pestrost těžených surovin. V oblasti mezi Třemi Sekerami a Starou Vodou nebo například poblíž bývalé Slatiny probíhala v minulosti těžba železných rud. Poblíž Vysoké a v okolí Neu Albenreuthu byly v 18. století těženy rudy kobaltu pro výrobu modrého barviva. Na Cechu Svätého Víta vrcholila na konci 17. století velmi výnosná těžba měděných a stříbrných rud. Tato lokalita stála u zrodu uranového hornictví. Vedle Jáchymova byl

Dürer Agricola (1556)

Cech druhým ložiskem v rakousko-uherském mocnářství, kde byly uranové rudy těženy již v polovině 19. století. Uran, spojovaný mnohými z nás s obdobím studené války, měl tehdy mnohem ušlechtilější využití, než po 2. světové válce. Podle přísně střežených receptur se z něj vyráběla pestrá paleta překrásných barviv skla a porcelánu. Odbornou veřejností téměř otřásly nálezy bohatého zrudnění ve 20. letech 20. století. Pováleční geologové tak věru neměli žádnou velkou práci s doprůzkumem okolí Cechu Svätého Víta a nálezem bohatého ložiska Zadní Chodov. Tehdy dalo zřejmě největší práci přesvědčit ruské „experty“ o pravosti zjištěných anomálií. Ti totiž dlouho naměřeným výsledkům nechtěli věřit a pokládali údaje za zkrleslé provozem výroby uranových barviv z počátku 20. století.

Vrchol Dyleň, podobně, jak je opředen bájemi, oplývá v našem regionu neobvyklými výskyty zlata. Na některých potůčcích lze nalézt hezké zlatinky i dnes.

Cenné informace o situaci na západních svazích Českého lesa v sousední Horní Falcí na konci 18. století nám podává dílo Matyáše Flurla „Popis hor v Bavorsku a Horní Falcí“ (*Beschreibung der Gebirge von Baiern und der oberen Pfalz*) vydané v roce 1792 v Mnichově. Pro historii hornictví zdejšího pohraničí zůstává důležitá oblast v okolí Mähringu. Severně leží obec Alt Albenreuth, dnes zaniklá Mýtina na českém území. Tato lokalita je z hlediska historie dolování rovněž pozoruhodná. Za vlády falckého kurfiřta Friedricha III. zde existovala nejen vydatná rýžoviště zlata, ale zřejmě i významné doly. Nejen Flurl, ale i Tadeáš Peithner (1780) a po něm řada dalších autorů popisují hledání a povrchové dobývání granátů na svazích Dyleň, které se tu nachází v zrnech do velikosti lískového oříšku a někdy snad i v drahokamové kvalitě. Mezi zdejším německým obyvatelstvem se pak po staletí vyprávěly zkazky o hledačích drahokamů, kteří sem přicházeli až z Benátek.

Pro úplnost výčtu surovin v minulosti dobývaných člověkem lze ještě jmenovat nevýrazné pokusy těžby grafických parafinů nebo křemene v linii českého křemenného valu a těžbu krystalických vápenců v okolí Háje. Svůj historický význam též měly vitriolové varny v oblasti Cechu Svätého Víta, Horní Vsi a Třech Seker. Podrobněji o zájmovostech dolování v Dyleňském lese pojednáme v příštích číslech časopisu Arnika.

Květena Dyleňského lesa a její postavení v kontextu zbývajících částí pohoří

Petr Mudra, AOPK ČR - Správa CHKO Český les

Vegetace Dyleňského lesa byla silně pozměněna člověkem, převažují zde chudé smrkové monokultury. O to zajímavější jsou drobné biotopy ovlivňované vodou – květena a vegetace prameniště je mimořádného významu, s výskytem řady vzácných a ohrožených druhů.

Dyleňským lesem je v přírodovědných disciplínách označována svébytná nejsevernější část Českého lesa, rozprostírající se zhruba v prostoru vymezeném údolím Mže západně od Tachova a severními výběžky masivu Dyleň na Chebsku. Zatímco o vedení hranic takto pojatého horopisného celku nejsou v současné době vedeny žádné spory, z hlediska jeho členění rostlinně-zeměpisného (fytogeografického) bude v budoucnosti zapotřebí kriticky přehodnotit příslušnost nejjižnější štokovské skupiny k tomuto celku, neboť charakteristické průvodní druhy Dyleňského lesa vymezují toto území negativně, resp. směrem na jih nepřekračují údolí Hamerského potoka. Určitých úprav by patrně měla doznat i stávající podoba severní hranice u Mýtiny. V tomto případě není zachována návaznost na bavorský ekvivalent pohoří – Zadní Hornofalcký les (Schönfelder et Bresinski 1990).

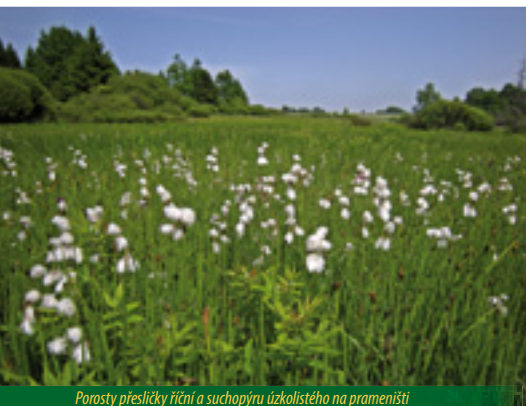
Charakterem reliéfu se Dyleňský les nijak zásadně neliší od jižněji položeného Přimdského lesa. Tvářnost zdejší krajiny určuje mírně zvlněný terén někdejší holoroviny, nad níž vystupují jednotlivé ploché suky, modelované často ve vrcholových partiích periglaciální mrazovou činností. K výraznějšímu oživení terénu konečně nepřispěla ani erozní činnost vodních toků ve čtvrtohorách, která povětšinou dala vzniknout jen mělkým, široce rozevřeným potočným úvalům. Výrazněji profilovaná potoční údolí jsou vzácná, a nadto omezená na okrajové polohy celku (Hamerský potok, Šitbořský potok). Po geologické stránce je území budováno neúživnými silikátovými horninami. V jižní, resp. jihovýchodní části jde o horninové komplexy moldanubika (biotitické pararuly, cordieritické

ruly), na severozápadě v zóně saxothuringika jsou podkladem svory a svorové ruly. Drobné polohy bazičtějších hornin (amfibolity, amfibolické diority, krystalické vápence a erlany) mají na složení květeny omezený vliv, nicméně v jemnějším měřítku mohou být za příznivých okolností nositeli lokálního flóristického kontrastu a přispívat tak k obohacení značně jednotvárné květeny.

Prstnatec Fuchsův, prameniště Lesního potoka

V literatuře (Sofron et Pyšek 1989, Sofron 1996, Mudra 2005) je obvykle vyzdvihován florogenetický vztah květeny Českého lesa k blíže nespecifikovaným bavorským pohorím na východ od Rýna, Slavkovskému lesu a Smrcinám (Fichtelgebirge). Vazba k posledním dvěma uvedeným pohorím je v případě Dyleňského lesa velmi nápadná a lze ji demonstrovat společným výskytem

Porosty přesličky říční a suchopýru úzkolistého na prameništi

řady druhů cévnatých rostlin: blatouch bahenní poléhavý (*Caltha palustris* subsp. *procumbens*), ostřice chudokvětá (*Carex pauciflora*), pcháč různolistý (*Cirsium heterophyllum*), hvozdík lesní (*Dianthus sylvaticus*), sítina ostrokvětá (*Juncus acutiflorus*) hrachor horský (*Lathyrus linifolius*), černýš lesní (*Melampyrum sylvaticum*), koprník štětinolistý (*Meum athamanticum*), zvonečník černý (*Phyteuma nigrum*), vítod douškolistý (*Polygala serpyllifolia*), hrotnosemenka bílá (*Rhynchospora alba*), starček potoční (*Tephrosia crispa*), upolín nejvyšší (*Trollius altissimus*). Většina těchto druhů zároveň velmi dobře definuje vlastní území Dyleňského lesa vůči jižněji položeným podokresům. Složením své květeny náleží Dyleňský les, podobně jako drtivá část celého pohorí, mezofytiku čili zóně opadavého listnatého lesa mírného pásma. Určitou výjimkou je hřeben Dyleň s prstěncem podmačených lesů na obvodu, jenž vykazuje náznaky místního ochuzeného oreofytika (oblasti chladnomilné horské vegetace). Tuto hypotézu podporuje přítomnost nečetných horských prvků typu: žebrovice různolité (*Blechnum spicant*), chrpy parukářky (*Centaurea pseudophrygia*), plavuníku Isslerova (*Diphysastrum isleri*), kakostu lesního (*Geranium sylvaticum*), vrbovky níží

(*Epilobium nutans*), jestřábníku pojizerského (*Hieracium iseranum*), podbělice alpské (*Homogyne alpina*), vrance jedlového (*Huperzia selago*), koprníku štětinolistého (*Meum athamanticum*), lipnice širolisté (*Poa chaixii*), k nimž přistupují z bezcévných rostlin kupř. kryjnice sleziníkovitá (*Calypogeia azurea*), útlavláka obecná (*Ditrichum heteromallum*), kápuška skvělá (*Hookeria lucens*), křížítka štíhlá (*Lophozia attenuata*), křížítka Floerkeova (*Lophozia floerkei*), plonitka horská (*Oligotrichum hercynicum*), ploník zanedbaný (*Polytrichastrum pallidisetum*), zoubkočepka kosmatá (*Racomitrium lanuginosum*), dřipovičník zpeřený (*Schistostega pennata*) a další. O slabě horském charakteru vegetace nakonec svědčí i ojedinělé výskyty některých typů horských trojštětových luk. Celkově v porovnání s „čerchovským“ oreofytikem na opačném konci pohorí se však jeví „dyleňské“ oreofytikum jako méně výrazné, což lze uspokojivě vysvětlit jednak nižšími nadmořskými výškami dyleňského masivu, a jednak také relativním nedostatkem vhodných biotopů, na něž jsou horské rostliny v takovýchto polohách přednostně vázány. Svůj význam má přirozeně i skutečnost, že lesy na temeni Dyleně mají na rozdíl od Čerchova výrazně kulturní ráz.

Povšimněme si rovněž některých dalších specifických rysů současného vegetačního krytu Dyleňského lesa v porovnání se zbytkem území. Oproti jižněji situovaným celkům Českého lesa, zvláště pak Čerchovskému lesu, se v Dyleňském lese do současné doby nezachovaly rozsáhlejší komplexy přirozených bučin. Drobné výskyty acidofilních a v menší míře též květnatých bučin, zpravidla v podobě ochuzených kulturních degradačních stadií, lze vystopovat až v nejnižnější části území, jejíž příslušnost k Dyleňskému lesu však může být mnohdy již

Kvalitní podmačené smrciny mezi zaniklými obcemi Nové Mohelno a Slatina

Smilkové louky u Kamence s bohatou populací prhy amiky

problematická. Floristicky bohatší porosty tzv. kyčelní-cových bučin bývaly nepochybně více rozšířeny na minerálně silnějších horninách v širším okolí Jezevčího vrchu severně Broumova. Jejich polohy do současné doby spolehlivě indikují např. samorostlik klasnatý (*Actaea spicata*), pižmovka mošusová (*Adoxa moschatellina*), kopytník evropský (*Asarum europaeum*), křivatec žlutý (*Gagea lutea*), válečka lesní (*Brachypodium sylvaticum*), krablice mámivá (*Chaerophyllum temulum*), lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), kyčelnice devítilistá (*Dentaria enneaphyllos*), ječmenka evropská (*Hordelymus europaeus*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*) či plicník tmavý (*Pulmonaria obscura*).

Při lidskou činností podmíněné absenci ústřední klimaxové vegetace se stávají nositeli druhové diversity ve zdejší krajině vodou ovlivňované ekosystémy. Z nich mají pro území díky četnějšímu výskytu patrně největší význam přirozené smrčiny, zastoupené jak rohozcovými (název je odvozen od játrovky rohozce trojlaločného, který je

v tomto biotopu nadmíru hojný), tak i rašeliníkovými smrčninami s příslušnými indikačními druhy: žebrovník různolistou (*Blechnum spicant*), rosnatkou okrouhlolistou (*Drosera rotundifolia*), šichou černou (*Empetrum nigrum*) - vzácný výskyt, suchopýrem pochvatým (*Eriophorum vaginatum*), podbělicí alpskou (*Homogyne alpina*) - vzácný výskyt, klikvou bahenní (*Oxycoccus palustris*), ptačincem dlouholistým (*Stellaria longifolia*), sedmikvítkem evropským (*Trientalis europaea*), vločyní bahenní (*Vaccinium uliginosum*). Floristicky řádní smrčkové kultury v rekonstrukčních polohách někdejších bučin jsou také pomístě ožívovány zastíněnými prameništi s dominantním devětsílem bílým (*Petasites albus*), k němuž se dále druží ostřice oddálená (*Carex remota*), ostřice lesní (*Carex sylvatica*), čarovník alpský (*Circaea alpina*), čarovník prostřední (*Circaea intermedia*), krablice chlupatá (*Chaerophyllum hirsutum*), vrblina hajní (*Lysimacha nemorum*), lipnice oddálená (*Poa remota*), stařček potoční (*Tephrosia crispa*) (pouze povodí Hamerského a Kosiho potoka) či rozrazil horský (*Veronica montana*).

Plavuňka zaplavovaná na nalezišti při úpatí Dyleně

Hrachor horský u Brtné

Poměrně pěkné ukázky těchto pramenišť jsou do současné doby zachovány např. v okolí Broumova či na východním úpatí Dyleně.

V otevřené krajině Dyleňského lesa jsou místa s vyšším zastoupením zajímavých rostlin zejména minerotrofní ostřicovomechová rašeliniště, dotovaná alespoň na některých lokalitách v obvodu Dyleně bazickými ionty z čóček karbonátových hornin v podloží. Právě na takovýchto stanovištích lze nalézt v Českém lese dosti zřídka-ové druhy: ostřici rusou (*Carex flava*), ostřici blešní (*Carex pulicaris*), ostřici Davallovu (*Carex davalliana*) - velmi vzácně, krušík bahenní (*Epipactis palustris*), suchopýr širolistý (*Eriophorum latifolium*) či toliji bahenní (*Parnassia palustris*). Ochranařsky mimořádně cenné doklady biotopů tohoto typu, byť již trofecky poněkud odlišného charakteru, jsou územně chráněny v PR Mechové údolí u Dolního Žandova. Provází je jako např. ostřice chudokvětá (*Carex pauciflora*), prstnatec Fuchsův (*Dactylorhiza fuchsii*), rosnatka okrouhlostá (*Drosera rotundifolia*), měkkyně bahenní (*Hammarbya paludosa*), tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris*), hrotnosemenka bílá (*Rhynchospora alba*), bublinatka menší (*Utricularia minor*) a v minulosti rovněž suchopýr stíhlý (*Eriophorum*

gracile) a plavuňka zaplavovaná (*Lycopodiella inundata*). Autorství nálezů této botanicky výjimečné lokality, spadající časově na samý počátek 20. století, je připisováno učiteli Josefu Jahnovi z blízké Salajny. Jedná se tedy o místo s delší tradicí botanického výzkumu, což je v Českém lese spíše vzácností.

Fyzionomicky charakteristickým, leč v souvislosti s postupující eutrofizací prostředí stále zřidkavějším vegetačním prvkem zájmového území jsou smilkové trávníky a vřesovištní lemy s třezalkou skvrnitou (*Hypericum maculatum*), vítodem douškolistým (*Polygala serpyllifolia*), prhou arnikou (*Arnica montana*), kociánkem dvoudo-ovým (*Antennaria dioica*), vemeníkem dvoulistým (*Plantanthera bifolia*), kostřavou ovčí (*Festuca ovina*), hadím mordem nízkým (*Scorzonera humilis*), Iněnkou pyrenejskou (*Thesium pyrenaicum*), brusnicí borůvkou (*Vaccinium myrtillus*) aj. Velmi pěkné a reprezentativní ukázky těchto biotopů se zcela mimořádnými populacemi prhy arniky (*Arnica montana*) jsou dosud k vidění v bývalé přechodně chráněné ploše U Kamence. Existence lokality, poté co vypršel její ochranný statut, je zajištěna jen díky podpoře a setrvalé péči pracovníků odboru životního prostředí MěÚ v Mariánských Lázních.

Niva potoka Tichá nad rybníkem Kajetánem je nalezištěm dřábliku bahenního

Ve výčtu biotopů sekundárního bezleší nelze opominout ani periodicky narušovanou nebo zraňovanou lesní půdu, mající v minulosti podstatně větší zastoupení, zejména díky neblaze proslulé linii drátěných zátarasů, sledujících naši západní hranici. Právě takové biotopy si v území oblíbily druhy plavuníků zploštělý (*Diphasiastrum complanatum*), plavuník Isslerův (*Diphasiastrum issleri*), vranec jedlový (*Huperzia selago*), třezalka položená (*Hypericum humifusum*), sítnia kostrbatá (*Juncus squarrosus*), všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*) či krajně vzácná plavuňka zaplavovaná (*Lycopodiella inundata*) - jediná současná lokalita v Českém lese.

Izolované polohy krystalických vápenců, vystupující na povrch v krajině mezi Hájem u Vysoké a vlastní Vysokou, prozrazuje společný výskyt druhů vyžadujících přítomnost vápníku v půdě. K nejvýznamnějším rostlinám bezesporu patří: javor babyka (*Acer campestre*), samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*), sleziník červený (*Asplenium trichomanes*), dříšťal obecný (*Berberis vulgaris*), válečka lesní (*Brachypodium sylvaticum*), pryšec sladký pravý (*Euphorbia dulcis* subsp. *dulcis*), svízel lesní (*Galium sylvaticum*), lilie zlatohlavá (*Lilium martagon*), hlístník hnězdák (*Neottia nidus-avis*), plicník tmavý (*Pulmonaria obscura*), ptačinec velekvětý (*Stellaria holostea*). Bohužel botanické hodnoty tohoto nevelikého krasového území

byly v minulosti značně devalvovány těžbou vápenců a v druhé polovině 20. století pak i nevhodně prováděnou zemědělskou činností. Ještě na samém počátku 90. let 20. století byl navíc melioracemi naprosto zbytečně zlikvidován pěkný pramený mokřad na východním okraji ložiska, včetně tamních populací ostřice Davallovy (*Carex davalliana*) a suchopýru široolistého (*Eriophorum latifolium*).

Pro centrální část plošiny v okolí Tří Seker je příznačná absence nebo minimální zastoupení teplotně náročnějších rostlin. Ty do území pronikají zejména údolím Hamerského potoka z Tachovské brázd, méně výrazný je proud zasahující do okrajových poloh Dyleňského lesa od severovýchodu z Kynšperské vrchoviny a Horního Poohří. Jižní proud reprezentují kupř. řepík vonný (*Agrimonia procera*), válečka prapořitá (*Brachypodium pinnatum*), zvonek broskvolistý (*Campanula persicifolia*), náprstník velkokvětý (*Digitalis grandiflora*), smělek jehlanovitý (*Koeleria pyramidata*), zimolez pyřitý (*Lonicera xylosteum*), smolníčka obecná (*Lychnis viscaria*), ostružiník skalní (*Rubus saxatilis*), silenka nicí (*Silene nutans*), ptačinec velekvětý (*Stellaria holostea*) aj. Severní proud zastupuje řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*) - prostor mezi Mýtinou a Starým Hrozňatovem, pupava obecná (*Carlina vulgaris*), chrpa čekánek (*Centaurea scabiosa*), pcháč bezlodyžný (*Cirsium acaule*), čilimníkovec černající (*Cytisus nigricans*), vstavač kukačka (*Orchis morio*) - dnes víceméně historický výskyt v okolí Mýtiny, zimostrázek alpský (*Polygala chamaebuxus*), prvosenka jarní (*Primula veris*) - širší okolí Mýtiny, starček přímětník (*Senecio jacobaea*).

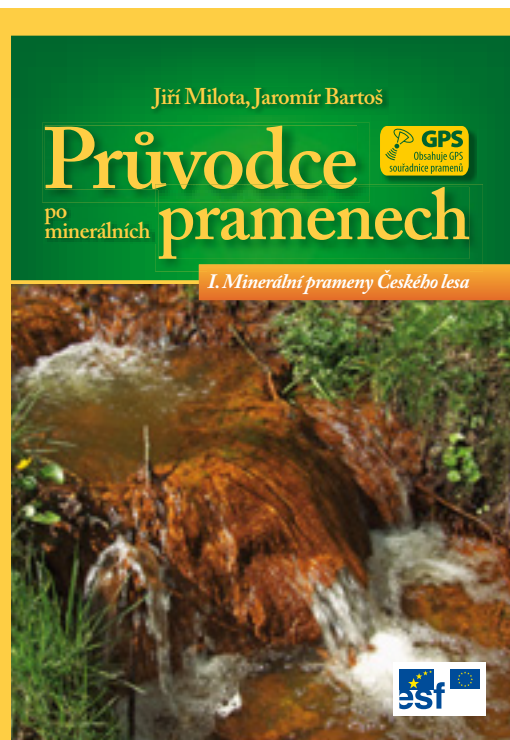
Oproti všeobecně akceptované představě o jednotvárném a nevýrazném floristickém charakteru Dyleňského lesa je tento celek také územím, kde se lze i v současné době setkat s velice kvalitními zbytky přirozené vegetace s řadou vysloveně vzácných druhů cévnatých rostlin, byť vegetační matricí jsou dnes kulturní ekosystémy na hony vzdálené někdejšímu stavu. Řada těchto cenných stanovišť navíc zcela postrádá odpovídající způsob údržby a je tak ponechána napospas svému osudu. Dalším handicapem je v porovnání se zbytkem Českého lesa skutečnost, že v jeho chebské části není ani v nejmenším dobudována reprezentativní síť maloplošných zvláště chráněných území, jež by garantovala ochranu alespoň

nejvýznačnějším nosným biotopům* a je bohužel hořkou ironií doby, že ze strany kompetentních institucí není vůle na tomto stavu cokoliv změnit. V tomto světle je zapotřebí konstatovat, že vypuštění Dyleňského lesa z nově vzniklé CHKO Český les bylo jednoznačně chybou, vynucenou tlakem obtížných politických a správních jednání předcházejících vlastnímu legislativnímu aktu vzniku CHKO, než rozhodnutím učiněným vahou odborných argumentů.

*Ochranu těchto stanovišť neřeší ani v poslední době velmi populární soustava NATURA 2000, neboť tato pracuje s biotopy v širším evropském rámci a pochopitelně nereflakuje úzce regionální specifika nebo prostě jen prezentované biotopy nesplňují systémem navržená technická kritéria.

Literatura:

- Balatka B. (1972): Český les. - Sborn. Okres. Muz., Tachov, 1972/8: 9-18.
- Balátová-Tuláková (1983): Beitrag zu den Nass- und Feuchtwiesen des Gebirges Český les. - Tuexenia, Göttingen, 3: 227-239.
- Martínek K. (1999): Floristický kurz České botanické společnosti in Chebu (8.-13.7. 1996). - Sborn. Západočes. Muz. Plzeň, Přír., 99: 7-29.
- Mudra P. (2005): Cévnaté rostliny Českého lesa. In: Český les. Příroda. Historie. Život. - Nakladatelství Baset, Praha.
- Schönfelder P. et Bresinski A. (1990): Verbreitungsatlas der Farn- und Blütenpflanzen Bayerns. - Stuttgart.
- Skalický V. (1975): Die regional-phytogeographische Gliederung des Westböhmisches Bezirkes. - Folia Mus. Rer. Natur. Bohemiae Occident., Plzeň, Bot., 6: 1-37.
- Sofron J. & Pyšek A. (1989): Květena Českého lesa. - 1591 p., ms. [Depon. in: Knihovna Kat. Bot. Přírod. Fak. Univ. Karlovy, Praha].
- Sofron J. (1990): Přirozená a polopřirozená rostlinná společenstva Českého lesa. - Studie ČSAV, Praha, 1990/17: 1-133.
- Sofron J. (1996): Poznámky k fytoogeografii Českého lesa. - Zprávy Čes. bot. společnosti, Praha, 31: 61-70.

Máte rádi dobrodružné výpravy?

Vypravte se s naším kapesním průvodcem za minerálními prameny Českého lesa.

Publikace obsahuje:

- geologický popis oblasti
- detailní informace o dvaceti osmi pramenech v regionu včetně jejich chemického složení
- fotografie jednotlivých minerálních vývěrů
- GPS souřadnice pramenů
- jednoduchý návod jak se k jednotlivým pramenům nejlépe dostat
- mapy se zakreslením minerálních pramenů pro ještě lepší orientaci v terénu

Průvodce si můžete objednat na adrese cev@slavkovskyles.cz nebo tel. 773643776

Vzácní a ohrožení obratlovci Dyleňského lesa

Jan Matějů, AOPK ČR - Středisko Karlovy Vary

Pavel Řepa, AOPK ČR - Správa CHKO Slavkovský les

Oblast Dyleňského lesa je zoologicky velmi málo probádanou. Je to dáno geografickou odlehlostí a na první pohled nevelkou atraktivností území. I poměrně krátký průzkum však ukázal, že zde žijí zajímavé druhy obratlovců.

Úvod

Severní část Českého lesa, tzv. Dyleňský les je díky své minulosti nepřístupného pohraničního pásma a geografické odlehlosti jedním z faunisticky nejméně probádaných území Čech. Tento stav i přes snahu některých zoologů (např. Řepa 1975, 1977 a 1992; Hůrka 1978 a Dvořák, Buřka et Bytel 2003) bohužel přetrvává i do dnešních dnů. Jedinou výjimkou jsou ptáci u nichž byl v letech 1997-98 v rámci akce mapování ptáků Českého lesa proveden systematický průzkum (Vacík 2008), jehož výsledky však teprve čekají na publikaci.

Naším cílem je přispět k poznání fauny Dyleňského lesa a povzbudit tak zájem odborníků i amatérských přírodovědců o toto území. Je však třeba zdůraznit, že i v případě této práce se nejedná o systematický faunistický výzkum, ale zde uváděné výsledky jsou pouze produktem dílčích průzkumů, kontrol vybraných lokalit a náhodných pozorování.

Metodika

Práce je omezena pouze na severní část Českého lesa – podcelek Dyleňský les, který se z větší části nachází na území Karlovarského kraje. Některé údaje pocházejí ze severní hranice podcelku Přimdský les sousedícího s předmětným územím. Výskyt uvedených druhů obratlovců byl zjišťován pracovníky pobočky AOPK ČR v Karlovy Vary v letech 2006 až 2008 a přehled byl navíc rozšířen druhým z autorů o jeho vlastní nálezy a pozorování. Dále byly uvedeny i dříve publikované informace a údaje dle ústních sdělení dalších osob.

Při průzkumu v terénu bylo použito několik metodicky odlišných postupů. Při terénních pochůzkách a kontrole příhodných úkrytů byl mapován výskyt savců a plazů. Vyskytující se druhy ptáků byly zaznamenávány na základě náhodných pozorování a poslechu hlasových projevů. U sov byla použita metoda provokace reprodukcí hlasovou nahrávkou. Ve vhodných biotopech byl odlovem do sítky mapován výskyt obojživelníků. Údaje o výskytu ryb jsou vedlejším výsledkem monitoringu raků, který byl prováděn pochůzkou vodním tokem a odlovem rukou nebo sítkou pod kameny.

PŘEHLED

zaznamenaných druhů a lokalit:

Není-li uvedeno jinak, jedná se o nálezy AOPK ČR Karlovy Vary; nálezy různých autorů jsou odděleny středníkem.

Vysvětlivky dle vyhlášky č. 395/1992 Sb. a Červeného seznamu ohrožených druhů České republiky, Obratlovci (Plesník, Hanzal et Brejšková 2003):

- S1 druh kriticky ohrožený
- S2 druh silně ohrožený
- S3 druh ohrožený
- CR critically endangered (kriticky ohrožený)
- EN endangered (ohrožený)
- VU vulnerable (zranitelný)
- NT near threatened (téměř ohrožený)

MIHULOVCI (PETROMYZONTES)

Mihule potoční (Lampetra planeri) – S1, EN – Šitbořský potok (data AOPK ČR Praha).

RYBY (TELEOSTEI)

Vranka obecná (*Cottus gobio*) – S3, NT; Stebnický potok u Kyselečského hamru, potok Tichá nad rybníkem Kajetánem, potok Tichá na soutoku s Pekelským potokem, Hutský potok v úseku pod Jezevčím vrchem; Kosi potok (data AOPK ČR Praha); přítoky Mže kolem Tachova a Kateřinský potok 70. a 80.let minulého století (Řepa, vlastní pozorování).

pokračování na str. 17

Leďňáček říční (*Alcedo atthis*). Foto Přemysl Tájek

Výsledky – komentáře k vybraným druhům

Vranka obecná (*Cottus gobio*) byla v Dyleňském lese nalezena v řadě toků bystřínného charakteru (viz níže), kde se obvykle vyskytuje spolu s pstruhem obecným a rakem říčním. Vranka je druhem vázaným na horské a podhorské toky s členitým dnem a její přítomnost ukazuje na čisté vody pstruhového a lipanového pásma. Pro svou náročnost na vysoký obsah kyslíku ve vodě a citlivost na znečištění je považována za bioindikátor kvality vody. Vzhledem k hojnému výskytu vranky v tocích Dyleňského lesa, je tyto možno považovat po všech stránkách za velmi kvalitní a hodné patřičné ochrany.

V roce 2008 byl na základě nálezu několika pulců v jedné z tůní bývalého vojenského cvičiště zjištěn výskyt skokana ostronosého (*Rana arvalis*). Pulci byli sice určeni podle klíče (Dvořák et Maštera AOPK ČR nepubl.) a splňovali všechny diagnostické znaky, ale přesto by v následujících letech měla být zaměřena pozornost na nalezení dospělých jedinců skokana a revizi jeho výskytu na této lokalitě. Jedná se o kriticky ohrožený druh, který je na rozdíl od skokana hnědého (*Rana temporaria*) vázán spíše na podmáčená stanoviště nižších a teplejších poloh – slatinné a rašelinné louky, lužní lesy nebo rybníční pánve. V současné době je nejbližší známou lokalitou výskytu skokana ostronosého oblast severně od rybníku Regent v Chodové Plané (Matějů, vlastní pozorování).

Skokan krátkonohý (*Rana lessonae*) je nejmenším a zároveň nejotužilejším z našich „zelených“ skokanů. Byť se v ČR běžně vyskytuje až do nadmořské výšky 700 m, byl v Dyleňském lese zaznamenán pouze v nižších nadmořských výškách a chyběl také v nádržích uprostřed větších lesních celků. Na části lokalit byly zjištěny směsné populace tohoto skokana s jeho dceřiným druhem – skokanem zeleným (*Rana kl. esculenta*).

Ještěrka obecná (*Lacerta agilis*) byla v posledních dvou letech pozorována pouze na lokalitě Drmoul – bývalém vojenském cvičišti. Ještěrka obecná je druhem obývajícím sušší, teplejší místa, slunné stráně a pastviny. Vyhovují jí i plochy s narušeným vegetačním krytem. V tomto ohledu se projevuje výjimečnost bývalého vojenského cvičiště, které umožňuje výskyt ještěrky obecné i v jinak spíše lesnatém prostředí Dyleňského lesa. Početná populace na lokalitě Drmoul je ohrožena postupným zapojováním travního porostu a zarůstáním dřevinami a bez provádění patřičného managementu by patrně nepřežila.

OBOŽÍVELNÍCI (AMPHIBIA)

Skokan ostronosý (*Rana arvalis*) - \$1, EN; Drmoul - byv. vojenské cvičiště, duben 2008.

Skokan hnědý (*Rana temporaria*) - -, NT; Salajna - mokřad u cesty, Stebnický potok u Kyselečského hamru, Vysoká - louže u potoka, Plánský mýstek - lesní rozcestí, byv. Slatina, J svah vrchu Tišina, Kamenec, rybník Kajetán, louka 1 km J od rybníka Kajetánu, Drmoul - byv. vojenské cvičiště, Drmoul - rybníky "U Čechu", Jedlová; Chodovská Huť (Řepa 1977); Salajna (Moravec 1994); Broumov (Mudra in verb.).

Skokan krátkonohý (*Rana lessonae*) - \$2, VU; Drmoul - byv. vojenské cvičiště, rybník Kajetán; Salajna (Moravec 1994); rybník Podlesák Z od Chodského Újezdu 10.7.1992, rybníky na Z okraj vesnice Halže 10.8.1992 (Řepa, vlastní pozorování).

Skokan zelený (*Rana kl. esculenta*) - \$2, NT; Palíč - rybníky na Jesenickém potoce, rybník Kajetán, Drmoul - byv. vojenské cvičiště; Salajna (Moravec 1994).

Ropucha obecná (*Bufo bufo*) - \$3, NT; Palíč - rybníky na Jesenickém potoce, Slatina - byv. důl Dyleň, Drmoul - byv. vojenské cvičiště, Drmoul - rybníky "U Čechu", rybník Kajetán; Chodovská Huť a Zadní Chodov (Řepa 1977); Salajna (Moravec 1994); několik lokalit v okolí Broumova: rybníček pod bývalou mufloní oborou V od vsi, rameno Hamerského potoka 300 m J od budovy polejí, rybníčky v areálu pastvin V od obce, sádky na potoce Tichá, Farský rybník (Mudra in verb.).

Čolek obecný (*Triturus vulgaris*) - \$2, NT; Drmoul - byv. vojenské cvičiště, Stará Mohelenská, tůně na louce 1 km J od rybníka Kajetánu; Salajna (Moravec 1994).

Čolek horský (*Triturus alpestris*) - \$2, NT; Stará Mohelenská, tůně na louce 1 km J od rybníka Kajetánu, byv. Slatina - rybník; Salajna (Moravec 1994); Zadní Chodov (Řepa 1992).

PLAZI (REPTILIA)

Ještěrka obecná (*Lacerta agilis*) - \$2, NT; Drmoul - byv. vojenské cvičiště; Salajna železniční stanice (Mikátova et al. 2001).

Ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*) - \$2, NT; PR Lipovka, Slatina - byv. důl Dyleň, Slatina - louky, Kamenec, Drmoul - byv. vojenské cvičiště, Sekerské Chalupy; Vysoká, Salajna (Mikátova et al. 2001).

Slepýš křehký (*Anguiss fragilis*) - \$2, LC; Há; Salajna a Zadní Chodov (Mikátova et al. 2001), Chodský Újezd (Řepa 1970, vlastní pozorování).

Zmije obecná (*Vipera berus*) - \$1, VU; Jedlová - mokřadní louka JV od obce; Březi u Tachova - pískovna v lesa (1966), Štokov - asi 150 m Z od obce (1973) (Řepa, vlastní pozorování); Salajna, Palíč a Chodovská Huť (Mikátova et al. 2001); Tachovská Huť - byv. hraničářský objekt 2,5 km Z od obce (2007), Prostřední Žďár – pod elektrovedem u silnice k Přednímu Žďáru - 90. léta 20. století (Trégler in verb.).

Užovka obojková (*Natrix natrix*) - \$3, LC; Horní Žandov (Mikátova et al. 2001).

Naopak druhy v Dyleňském široce rozšířenými a hojnými jsou ještěrka živo-
rodá (*Zootoca vivipara*) a zmiye obecná (*Vipera berus*), které najdeme hojně
na celém území. Oba druhy jsou svou bionomií a ekologií (např. rození živých
mláďat) přizpůsobeny drsnějším klimatickým podmínkám podhorských
a horských stanovišť. Lze tedy konstatovat, že i z hlediska fauny obojživelníků
a plazů převažuje spíše horský ráz Dyleňského lesa.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) byl pracovníky AOPK opakovaně pozorován při
potravním chování v hnízdní době v oblasti Kamence. Podle toho lze tedy
usuzovat na jeho pravděpodobné hnízdění v přilehlých lesních porostech.

Zmiye obecná (*Vipera berus*). Foto Jan Matějů

Dále je známo několik hnízdišť z okolí Broumova a jedinci byli v hnízdním
období pozorováni i v okolí obce Branka (Řepa, vlastní pozorování). Čáp
černý si ke svému hnízdění vybírá rozsáhlé lesní celky s dostatkem vodních
toků a lidským sídlům se vyhýbá. Není tedy divu, že v opuštěných rozsáhlých
lesích Dyleňského lesa hnízdí hned několik párů.

Výskyt tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*) byl zaznamenán na kulturních
loukách u osady Jedlová (lokalita Jedlovský statek) na pomezí Dyleňského
lesa a Tachovské brázdy. V roce 2008 tu byli pozorováni dva tokající kohou-
ti a podle údajů místního mysliveckého sdružení byly na lokalitě spatřeny

Netopýr vodní (*Myotis daubentonii*) a netopýr řasnatý (*Myotis nattereri*), dole, v díře od vrtné tyče. Poustka - štola u potoka, únor 2008. Foto Přemysl Tájek

i čtyři slepice. V současné době se jedná pravděpodobně o poslední známý výskyt tetřívka obecného nejen v Českém lese ale i na celém Mariánskolázeňsku a to včetně CHKO Slavkovský les. Historický výskyt tetřívka v této oblasti je z minulosti znám.

PTÁCI (AVES)

Bekasina otavní (*Gallinago gallinago*) - S2, EN; Branka - u rybníka Olšový (květen 1970), Březi - vojenské cvičiště Z od vsi (květen 1970), Chodský Újezd - u Hamerského potoka S od vsi, tokající samec (duben 1997), Obora - mokřad pod vsí na Sklářském potoce, opakovaně 10.4. a 12.5.1991 a 12.4.1992 (Řepa, vlastní pozorování).

Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) - S3, NT; Halže, hnízdí od roku 1996 (Řepa, vlastní pozorování).

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - S2, VU; Kamenec - Tachovská Huť; Jalový dvůr J od Broumova (Sprátek in verb.), PR Broumovská bučina (Korinek in verb.); les nad Farským rybníkem (Mudra in verb.); Řepa, vlastní pozorování, okolí obce Branka (Řepa, vlastní pozorování).

Chřástal polní (*Crex crex*) - S2, VU; Jedlová 2007.

Chřástal vodní (*Rallus aquaticus*) - S2, VU Branka - u rybníka Olšový, duben 1998; Štokov, asi 150 m Z od obce 3.7.1973 (Řepa vlastní pozorování).

Krahujec lesní (*Accipiter nisus*) - S2, VU; Brtná 2008.

Koroptev polní (*Perdix perdix*) - S3, NT; Halže, pole JV od vsi, 1991 a 1992 (Řepa, vlastní pozorování).

Krutihlav obecný (*Jynx torquilla*) - S2, VU; Zadní Chodov u kóty 621,9 Z od vsi, květen 1972 (Řepa, vlastní pozorování).

Křepelka polní (*Coturnix coturnix*) - S2, NT; Chodský Újezd - pole Z od vsi, květen 1977 (Mára in verb.).

Ledňáček říční (*Alcedo atthis*) - S2, VU; Mže u Branky, 1970 (Řepa, vlastní pozorování).

Lejsk malý (*Ficedula parva*) - S2, VU; PR Broumovská bučina u Broumova 23.6.1991 (Řepa et Willomitzer vlastní pozorování)

Kulišek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) - S2, VU; 3.3.1979 v lesní pasece u silnice od Chodského Újezdu na Přední Žďár (Mára in verb.).

Moták pilich (*Circus cyaneus*) - S2, CR; Branka, u Mže nad vsí, květen 1971 (Řepa, vlastní pozorování).

Skřivan lesní (*Lullula arborea*) - S2, EN; Horní Výšina - v remizích a lesích JV od vsi nad Ševcovským potokem (10.5.1991), Broumov - okraj lesa za Farským rybníkem, 18.5.1991 (Řepa, vlastní pozorování).

Sluka lesní (*Scolopax rusticola*) - S3, VU; Kyselecký hamr 2008; Zadní Chodov - les za šachtami, 25.6.1970 (Řepa, vlastní pozorování).

Sýc rousný (*Aegolius funereus*) - S2, VU; Slatinský les 2006 až 2008

Tetřevěk obecný (*Tetrao tetrix*) - S2, EN; Jedlová - Jedlovský statek 2008; táž lokalita 2002 a 2003 (Jäger in verb.); u silnice z Březi do Chodského Újezdu v lese za křižením Slatinného potoka 5.5.1970 (Řepa, vlastní pozorování).

Ťuhýk obecný (*Lanius collurio*) - S3, NT; Chodský Újezd - u silnice k Přednímu Žďáru 21.7.1970, Chodský Újezd - u cesty k Jalovému dvoru 21.7.1970, Broumov - S od Trnového mlýna, 7.8.1978, Halže - nad silnicí k Brance - 1991, Halže - pastviny SZS od vsi 1991, Halže mokřady SZS od vsi 1992, Krásné - na okraji vsi 1970, Tachovská Huť, Z od vsi 1970, (Řepa, vlastní pozorování).

Další pozorování z nedávné doby pocházejí z roku 2002 a 2003 (Jäger in verb.). V šedesátých letech 20. století bývalo u silnice z Březi do Chodského Újezdu (v lese za křižením Slatinného potoka) pravidelně malé tokaniště s několika kohouty (J. Veselý in verb.), naposledy zde byl pozorován jeden kohout 5. května 1970 (Řepa, vlastní pozorování).

V květnu 2007 byl při terénní pochůzce nalezen na bývalém vojenském cvičišti u obce Drmoul mrtvý jedinec běložubky bělobřiché (*Crocodyria leucodon*). Dokladový exemplář byl uložen ve sbírkách Přírodovědecké fakulty UK. Jedná se o první nález tohoto druhu v Dyleňském lese, který tak doplňuje a propojuje starší nálezy z Mariánských Lázní (Hanák 1967) a PR Diana (Řepa 1980) s nálezy u Chebu a Lipoltova (Vohralík et Lazarová 1998). Je pravděpodobné, že při podrobnějších průzkumech bude druh nalezen i na dalších lokalitách Dyleňského lesa.

Závěr

I přes značnou nesystematičnost prováděných průzkumů a pozorování je z území Dyleňského lesa znám či se nově podařilo objevit výskyt celkem 42 druhů obratlovců vedených v Červeném seznamu ohrožených druhů ČR nebo druhů poživajících zákonnou ochranu (viz níže uvedený přehled). Za nejvýznamnější lze považovat prokázání existence populace tetřívka obecného – dnes se jedná o jedinou známou populaci tetřívka v Českém lese, případně objev druhů pro území dosud neznámých (skokan ostronosý, běložubka bělobřichá). V kontextu Dyleňského lesa se pak jako naprosto výjimečná jeví lokalita bývalého vojenského cvičiště Drmoul (Cech Svatého Víta), která hostí nejbohatší faunu obojživelníků z celého území a jako jediná poskytuje i podmínky pro výskyt druhů otevřených teplých stanovišť.

Na závěr je nutné zdůraznit, že i přes dílčí úspěchy nelze průzkum Dyleňského lesa považovat za kompletní, naopak výše uvedené informace je třeba považovat za odrazový můstek pro další badání.

Ťuhýk šedý (*Lanius excubitor*) - S3, VU; Chodský Újezd - u cesty k Trnovému mlýnu, květen 1971, Branka - SZ od vsi v poli, vysoké stromy, duben 1970, (Řepa, vlastní pozorování).

Výr velký (*Bubo bubo*) - S3, EN; 17.7.1975 Přední Žďár (Slanec in verb.); u Předního Žďáru na skalce ve smrkovém lese JV od vsi (Řepa, vlastní pozorování).

Žluna šedá (*Picus canus*) - -, VU; Drmoul - okolí býv. vojenského cvičiště, jaro 2008.

Savci (Mammalia)

Netopýř usatý (*Plecotus auritus*) - S2, -; Kyselečský hamr – sklep býv. stavení, únor 2008; táž lokalita od roku 2002 (Dvořák, Buřka et Bytel 2003); Mýtina - Kyselečský hamr, Palič, Brtná, Chodovská Hut (Hanák et Anděra 2005); Háj u Staré Vody - sklepy staré hájovny, únor 2008, od r. 2006 (Tájek nepubl. data); Vysoká - sklep spadlého domu 60 m J od kostela, prosinec 2006 (Tájek nepubl. data).

Netopýř černý (*Barbastella barbastellus*) - S1, -; Kyselečský hamr – sklep býv. stavení únor 2008; táž lokalita (Dvořák, Buřka et Bytel 2003).

Netopýř vodní (*Myotis daubentonii*) - S2, -; Poustka – stola u potoka, únor 2008, od roku 2007 (Tájek nepubl. data).

Netopýř řasnatý (*Myotis nattereri*) - S2, -; Poustka – stola u potoka, únor 2008, od roku 2007 (Tájek nepubl. data), Mýtina - Kyselečský hamr (Hanák et Anděra 2006).

Z území Dyleňského lesa jsou dále známy: netopýř pestrý (*Vespertilio murinus*) a netopýř severní (*Eptesicus nilssonii*) - oba druhy z Chodovské Hutě (Anděra et Hanák 2007).

Veverka obecná (*Sciurus vulgaris*) - S3, NE; Mechové údolí, rybník Kajetán, Nové Mohelno; Tři Sekery (Řepa 1975), Chodovská Hut (Hůrka 1981), Březi, Zadní Chodov a Štokov (Řepa, vlastní pozorování).

Běložubka bělobřichá (*Crocodyria leucodon*) - S3, -; Drmoul - býv. vojenské cvičiště, květen 2007.

Literatura:

- Anděra M. et Hanák V. (2007): Atlas rozšíření savců v České republice, předběžná verze V. Letouni (Chiroptera), část 3. netopýřovití (Vespertilionidae – Vespertilio, Eptesicus, Nyctalus, Pipistrellus a Hypsugo). Národní muzeum, Praha 172 pp.
- Dvořák I., Buřka L. et Bytel J. (2003): Netopýři na zimovištích západních Čech v letech 1992-2003 a aktualizace jejich rozšíření. Erica, Plzeň, 11: 29-73.
- Hanák V. (1967): Verzeichnis der Säugetiere der Tschechoslowakei. Säugetier-kdl. Mittl., 15(3): 193-221.
- Hanák V. et Anděra M. (2005): Atlas rozšíření savců v České republice, předběžná verze V. Letouni (Chiroptera), část 2. netopýřovití (Vespertilionidae – Barbastella, Plecotus). Národní muzeum, Praha 120 pp.
- Hanák V. et Anděra M. (2006): Atlas rozšíření savců v České republice, předběžná verze V. Letouni (Chiroptera), část 2. netopýřovití (Vespertilionidae – rod Myotis). Národní muzeum, Praha 187 pp.
- Hůrka I. (1978): Die Säugetiere (Mammalia) und ihre Flöhe (Siphonaptera) von Český les und von abgrenzenen Hügelland. Folia Musei Rerum Naturalium Bohemiae Occidentalis, Plzeň, zoologica.10: 1-50.
- Mikátová B., Vlašín M. et Zavadii V. (eds.) (2003): Atlas rozšíření plazů v České republice. AOPK ČR, Brno, Praha 257 pp.

Moravec J. (ed.) (1994): Atlas rozšíření obojživelníků v České republice. Národní muzeum, Praha 136 pp.

Plesník J., Hanzal V. et Brejšková L. (eds.) (2003): Červený seznam ohrožených druhů České republiky, Obratlovci. Příroda 22: 1-184.

Řepa P. (1975): Drobní savci na území Českého lesa na území okresu Tachov IV. Oblast Zadní Chodov – Tři sekery. Zprávy musea Západočeského kraje, Plzeň, Příroda 18: 45-54.

Řepa P. (1977): Obojživelníci severní části Českého lesa a Tachovské brázdy (jihozápadní Čechy). Sborník západočeského muzea v Plzni, Příroda, 22: 1-25.

Řepa P. (1980): Živočišná obyvatelé květnaté bučiny v státní přírodní rezervaci Diana. Sborník okresního muzea v Tachově, 13: 55-61.

Řepa P. (1992): Obojživelníci západních Čech. Sborník západočeského muzea v Plzni, Příroda, 82:1-125.

Šťastný K., Bejček V. et Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice. Aventinum, Praha 463 pp.

Vacík R. (2008): Rozšíření, početnost a ekologické nároky ptáků v Českém lese. – Závěrečná zpráva programového projektu Plzeňského kraje, ms. depen. Západočeské muzeum v Plzni, zoologické oddělení, 173 pp. (nepublikováno)

Vohralík V. et Lazarová J. (1998): Drobní savci (Insectivora, Rodentia) Horního Poohří v potravě sovy pálené (Tyto alba). Lynx (Praha) n.s., 29: 43-56.

Vrchol Dyleně při pohledu z Lesného. Foto Jaromír Bartoš.

Přehled starých a památných stromů Dyleňského lesa

Jaroslav Michálek, Krajské muzeum Karlovarského kraje, p. o., Muzeum Sokolov

*K zajímavostem Dyleňského lesa patří mohutné staré a památné stromy.
Převažují mezi nimi smrky.*

Mezi přírodní zajímavosti Dyleňského lesa patří mohutné staré a památné stromy. Jejich množství, druhové složení a rozložení v území je výsledkem působení mnoha faktorů, ať již přírodních, ovlivňujících výskyt především lesních stromů, nebo kulturně historických, které podmiňují přítomnost stromů ve volné krajině, těch, které bývají nejčastěji vyhlášovány památnými stromy. Přestože Dyleň dosahuje výšky 940 m n. m., je krajina pod touto horou spíše zvlněná než hornatá, modelovaná mělkými a širokými údolími potoků a říček. Rozsáhlé zalesnění, řídké osídlení s absencí větších obcí, nedávné vysídlení původního obyvatelstva a následný zánik řady obcí a osad včetně kulturních památek, to vše se projevilo na současném stavu významných starých stromů. V případě Dyleňského lesa hrají mezi výjimečnými stromy důležitou roli stromy lesní, tedy většinou nechráněné.

Dominantní dřevinou Dyleňského lesa je smrk ztepilý. Vzhledem k vysoké lesnatosti a příhodnému reliéfu území, je zde dost vhodných míst, kde může dorůst výjimečných rozměrů. Optimálním prostředím pro rychlý růst smrku nejsou horské polohy, ale údolí horských a podhorských toků v nadmořských výškách 500 – 750 m n. m. V těchto místech nalezneme nejmohutnější

smrky v území. Z hlediska možné ochrany stojí za zaznamenání všechny smrky, jejichž obvod kmene ve výčetní výšce přesahuje 300 cm. O těchto stromech je minimum publikovaných údajů, jejich zjišťování je dlouhodobou záležitostí a průzkum je v budoucnu nutno soustředit na místa, kde spodní okraje smrkových porostů přecházejí do potočních niv a olšin. Právě zde se setkáváme, často v řadách, s urostlými, hluboko a bohatě zavětvenými smrky, které plní roli větrolamů. Mezi mimořádnými listnatými stromy v oblasti jsou zastoupeny především jasany ztepilé, méně již lípy srdčité a velkolisté, které jsou všeobecně nejčastěji vyhlášovanými památnými stromy. Kupodivu se velmi málo setkáváme s mohutnými buky lesními, které asi nejvíce doplatily na způsob lesního hospodářství v minulosti. Na rozdíl od přímské a čerchovské části Českého lesa nepřežily v Dyleňském lese žádné rozměrné jedle bělokoré. Překvapením je absolutní nepřítomnost velkých javorů klenů. Nečekaný je naopak výskyt statných dubů letních, výjimečně i ve výškách nad 600 m n. m. Druhový přehled mimořádných stromů uzavírá ojedinělé seskupení javorů mlčů, které jsou v našem případě chráněny ne pro výjimečný vzrůst, ale z estetických a historických důvodů.

Přehled výjimečných stromů oblasti (řazení od severu k jihu)

(o – obvod kmene ve výšce 130 cm, případně níž, pokud se směrem dolů kmen zužuje; v – výška stromu;
PS – památný strom; souřadnice uvedeny v systému WGS–84)

Lipa v Salajně u kapličky. Kresba Vladimír Lepš, 1998

Salajna

Starobylá lípa srdčitá (o = 570 cm, v = 21 m – v r. 2008) s dutým, boulemi znetvořeným kmenem, stojí vedle hráz-děné kapličky z r. 1751 nad statkem čp. 24 v západní části obce, 495 m n. m. V anketě Strom roku ČR v r. 2005 získala titul Strom hrdina a je navržena na památný strom. Podrobnější popis uvádí Michálek (2005, 2008).

GPS [50° 01' 52,5" N; 12° 30' 31,7" E].

Háj

Čtyři javory mléče ($\phi = 223 - 324$ cm, $v = 21,5 - 22,5$ m v r. 2005), z nichž tři obklopují stylová dřevěná boží muka v osadě při silnici k Vysoké, 660 m n. m. Čtvrtý strom stojí opodál. Maletná skupina ošetřených mláčů je chráněná pod názvem „Javory u obrázku“. Popis skupiny uvádí Michálek (2008).

GPS [49° 57' 53,9" N; 12° 32' 31,1" E].

Háj, Jedlová (smrky v oblasti horního toku Kosího potoka)

Smrk ztepilý zvaný Biskup ($\phi = 346$ cm, $v = 42 - v$ r. 2005) se vyznačuje přímým kmenem, velmi vysoko nasazenou korunou a mohutnými kořenovými náběhy. Je evidován mezi významnými stromy státního podniku Lesy ČR. Roste v pramenné nivě Kosího potoka, 1,7 km jihovýchodně od Dyleně, 710 m n. m. Strom zmiňuje Michálek (2005, 2006a).

GPS [49° 57' 18,2" N; 12° 31' 2,4" E].

Tři smrky ztepilé stojí mezi Hájem a Jedlovou v okolí velké louky nad pravým břehem Kosího potoka, cca 1,5 km vsv. od Háje:

1) Výrazně nakloněný smrk ($\phi = 327$ cm, $v = 28$ m – v r. 2008) bizarního vzhledu má nápadné spodní svícnovité (kandelábrovitě) větve, jednostrannou, v dolní části širokou korunu a obrovské asymetrické kořenové náběhy. Stojí přímo u lesní cesty mezi Jedlovou a Hájem, na rozhraní smrčiny a velké louky, 625 m n. m.

GPS [49° 58' 6,8" N; 12° 33' 43,2" E].

2) Torzo dvojkmenného smrku ($\phi = 327$ cm, $v = 30,5$ m – v r. 2008), dnes jednokmenný strom s jizvou ve výšce 1,25 m po vylomeném druhém kmenu, má nápadnou kuželovitou bázi tvořenou mohutnými, téměř 2 m vysokými kořenovými náběhy s hlubokými nikami. Smrk je vrostlý ve strmém svahu suchého kanálu na levém břehu Kosího potoka, 625 m n. m. [49° 58' 3,9" N; 12° 33' 21,7" E].

3) Pravidelně rostlý smrk ($\phi = 341$ cm, $v = 33,5$ m – v r. 2008) s kmenem jen mírně sbíhavým, ukončeným růžicí krátkých a silných kořenových náběhů. Ve vrcholové části bohaté koruny lze rozlišit dvě špice. Stojí na muldovité vyvýšenině na kraji olšiny v nivě na levém břehu Kosího potoka, 620 m n. m.

GPS [49° 58' 10,4" N; 12° 33' 44,5" E].

Tři smrky ztepilé rostou vlevo od lesní cesty z Jedlové k Háji, na levém straně přítoku Kosího potoka, 1,4 km jz. od Jedlové, 605 – 610 m n. m.

*Smrk (3) se zbytnělou bází u lesní spojky nad Jedlovou.
Foto Jaroslav Michálek, 2008*

Smrk (1) s asymetrickými kořenovými náběhy u cesty mezi Hájem a Jedlovou. Foto Jaroslav Michálek, 2008

Kandelábrovitý smrk u Tachovské Huti.
Foto Jaroslav Michálek, 2008

Kandelábrovitý smrk u Tachovské Huti.
Foto Jaroslav Michálek, 2008

1) Prohnutý smrk (o = 343 cm, v = 34 m – v r. 2008) je nápadný vysokou kuželovitou bází kořenových náběhů. Tu ještě zvýrazňuje vyvýšenina, kterou si strom v průběhu růstu pod sebou vytvořil. Stojí v olšině v nivě potoka pod svahem s lesní cestou k Háji.

GPS [49° 58'1,7" N; 12° 34'49,9" E].

2) Mohutný, téměř plnodřevný smrk (o = 317 cm, v = 38 m – v r. 2008) rostl silnými prstovitými kořenovými náběhy do spodní části svahu terasy, po které vede lesní cesta k Háji. Je největším z přerušované řady starých smrků, které ve svahu terasy rostou.

GPS [49° 58'1,6" N; 12° 34'49,2" E].

3) Smrk (o = 310 cm, v = 37 m – v r. 2008) se zbytnělou kuželovitou bází a kmenem v dolní části vychýleným, který se ve vrcholové části dělí do několika špic. Strom je vrostlý v zářezu lesní spojky vlevo od lesní cesty Jedlová – Háj.

GPS [49° 58'0" N; 12° 34'47,6" E].

Krásné: Velké Krásné

Torzo lípy srdčité (o = 515 cm – v r. 2005, v = 10,5 m – v r. 2008) s nízkou rozdvojeným, dutým kmenem stojí v plotu čp. 140 u hlavní silnice v obci, 680 m n. m. Strom je chráněn pod názvem „Krásenská lípa“. Sesazení koruny v r. 2007 zachránilo lípu v havarijním stavu před zánikem. Lípu uvádí Michálek (2005, 2008).

GPS [49° 57'32,8" N; 12° 36'59,9" E].

Tři Sekery

Jedenáct kmenů dubu letního (o = 644 cm, v = 17,5 m – v r. 2005) v bázi částečně srostlo a vytvořilo jednotlivou solitéru na rozhraní louky a pole v lokalitě U Oříšku, 1,4 km východně od Tří Seker, 600 m n. m. „Soustromí“ je chráněno pod názvem „Dub U Oříšku“. Dub podrobněji popisuje Michálek (2008).

GPS [49° 56'35,8" N; 12° 38'9,4" E].

Tachovská Huť

Solitérní smrk ztepilý (o = 363 cm, v = 25,5 m) má širokou, hustou korunu, ve které je většina větví ve spodních patrech hákovitá (kandelábrovitá) a pod uraženým vrcholem kmene vyrůstá přeslen bajonetových větví. Krásná solitéra stojí v pastvině nad rybníkem Dornákem na úpatí Ovčích vrchu, 1,2 km severozápadně od Tachovské Huti, 620 m n. m.

GPS [49° 56'39,8" N; 12° 35'10,6" E].

Slatina (zaniklá obec)

Sešmáct buků lesních (o = až 453 cm, v = až 34 m – v r. 2008) tvoří řadu na rozhraní lesa a louky na severní straně luční enklávy v místě zaniklé obce Slatina, 700 – 715 m n. m. Stromy působí starobyle, nejrozměrnější jsou druhotně srostlé vícekmény.

GPS [49° 56'4,8" N; 12° 31'50" E].

Chodovská Huť

Nízký a rozložitý jasan ztepilý (o = 198 cm, v = 13,5 m – v r. 2006) je nápadnou solitérou se širokou korunou. Roste v pastvině u cesty nad západním okrajem obce, 610 m n. m. Strom zachránil pan Šolc před poškozováním pasoucím se dobytčím. Pod korunu umístil lavičku a opodál vztyčil kříž. V r. 2006 získal jasan v anketě Strom roku ČR čtvrté místo.

GPS [49° 55'14,4" N; 12° 36'3" E].

Mohutný jasan ztepilý (o = 475 cm, v = 27,5 m – v r. 2008) stojí v chatové kolonii na jižním konci obce, 600 m n. m. Kuželovitý kmen se od tří metrů výšky postupně dělí do trojice silných, pokroucených větví. Strom je chráněn pod názvem „Jasan u Čadilů“. Popisuje jej Michálek (2008).

GPS [49° 54'58,7" N; 12° 36'18,8" E].

*Tři Sekery – památný strom Dub U Oříšku.
Foto Jaroslav Michálek, 2005*

Jasan pana Šolce nad Chodovskou Hutí. Foto Jaroslav Michálek, 2008

Největší buk v zaniklé Slatině. Foto Jaroslav Michálek, 2008

Broumovský jasan (památný strom).
Foto Jaroslav Michálek, 2006

Proschlý, vysoký dub letní ($o = 457$ cm, $v = 28,5$ m – v r. 2005) se zvedá nad jezírkem v zahradě bývalého polesí, 600 m jihozápadně od obce, 605 m n. m. Statný strom s vysoko nasazenou korunou chřadne po zásahu bleskem v r. 1986. Je chráněný pod názvem „Dub letní v Chodovské Huti“. Strom zmiňuje Michálek (2005, 2008).

GPS [49° 54'53,4" N; 12° 36'2" E].

Broumov

Obrovský jasan ztepilý ($o = 673$ cm, $v = 28$ m – v r. 2006), chráněný pod názvem „Broumovský jasan“, stojí u cesty na levém břehu Hamerského potoka, 800 m jihovýchodně od Broumova, 520 m n. m. Je nejvýznamnějším stromem oblasti a třetím nejsilnějším jasanem v ČR. Na stromu upoutávají pozornost velmi vysoké, boulovité kořenové náběhy. Strom je často uváděn v ochranné literatuře, popisuje jej Michálek (2005, 2006b).

GPS [49° 53'4" N; 12° 36'50,5" E].

Stará jednořadá dubová alej ($o =$ maximálně 405 cm – v r. 1996) začíná asi 150 m západně od památného „Broumovského jasanu“. Šestnáct dubů tu stojí v lese nad levým břehem Hamerského potoka, 530 – 535 m n. m. Stromy jsou nízko zavětvené a mají široké, košaté koruny. Stromoradij je chráněno pod názvem „Dubová alej pod Broumovem“. Alej zmiňuje Michálek (2005).

GPS [49° 53'4,4" N; 12° 36'34,7" E].

Nejmohutnější smrk ztepilý Dyleňského lesa ($o = 420$ cm, $v = 33,5$ m) stojí v nivě Hamerského potoka přímo pod zámečkem „u sv. Víta“, 530 m n. m. Je chráněný pod názvem „Broumovský smrk“. Soliterní strom má mírně prohnutý, plnodřevný kmen a proschlou korunu kuželovitého tvaru. O smrku píše Kadera (2007) a Michálek (2005).

GPS [49° 53'15,2" N; 12° 35'52,6" E].

Skupina deseti silných a velmi vysokých smrků ztepilých ($o =$ až 325 cm, $v =$ přes 40 m) stojí na levém břehu Hamerského potoka, na hrázi a pod hrází vypuštěné nádrže 800 m zjz. od zámečku Neuhaus, 565 m n. m. Nejsilnější stromy mají velmi vysoké kořenové náběhy. Stromy jsou chráněny pod názvem „Broumovské smrky v Hamerském údolí“. O skupině se zmiňuje Michálek (2005), podrobnější popis přináší Kadera (2007).

GPS [49° 53'24,5" N; 12° 34'19" E].

Trojice vysokých a statných smrků ztepilých ($o = 360, 330$ a 340 cm, $v =$ až 44 m – v r. 2008) roste v řadě na kraji smrčiny v nivě Hamerského potoka, při cestě od zámečku Neuhaus k Broumovu, 545 m n. m.

Stromy mají útlé koruny, báze kmenů přecházejí do silných kořenových náběhů.

GPS [49° 53'30,5" N; 12° 35'11,5" E].

Tři staré stromy rostou ve zpustlém parčíku za rozpadajícím se Jánským záměčkem na východním konci Broumova, 560 m n. m.

GPS [49° 53'25,8" N; 12° 36'46,9" E].

Kromě zachovalé košaté lípy velkolisté (1) (o = 411 cm – v r. 2008) tu rostou dva jasanů ztepilých. Větší z jasanů (2) (o = 442 cm – v r. 2008, v = 24 m – v r. 1997) je silně olámané torzo, menší strom (3) (o = 399 cm – v r. 2008) má obrovské kořenové náběhy a kmen, který se dělí do esovitě prohnutých větví asymetrické koruny.

Jalový Dvůr (zaniklá osada)

Dvojice lip velkolistých (o = 484 a 431 cm – v r. 2008, v = 20 a 23 m – v r. 1997) roste na okraji listnatého remízu na severozápadní straně luční enklávy, kde stávala osada Jalový Dvůr, 630 m n. m. Nízké stromy starobylého vzhledu mají krátké pohárovité kmeny a rozložitě koruny vždy ze tří silných kosterních větví. O lípách se zmiňuje Michálek (2005).

GPS [49° 52'46,4" N; 12° 35'15" E].

Přední Žďár

Dvojí kmen smrku ztepilého (o = 325 cm, v = 33,5 m – v r. 2008) srostlý od země do výšky téměř 4 m je chráněn jako PS „Smrk u Žďáru“. Stojí ve smrčině vlevo od silnice Chodský Újezd – Přední Žďár, 625 m n. m. Základní informace uvádí Kadera (2007) a Michálek (2005).

GPS [49° 51'37,9" N; 12° 35'59" E].

Mohutný smrk ztepilý (o = 344 cm, v = 31 m) s plnodřevným kmenem, hluboko zavětvenou korunou a silnými kořenovými náběhy roste vedle silničky ve smrčině 1 km ssv. od Předního Žďáru, blízko lesního rybníčku, 605 m n. m.

GPS [49° 52'4,3" N; 12° 35'55,2" E].

Literatura

Kadera J. (2007): Tíse k nám hovoří..., aneb lesní velikáni Českého lesa. Smrky. – Český les: příroda a historie 3/2007: 28–31.

Michálek J. (2005): Staré a památné stromy. – In: Anonymus [kolektiv], Český les, příroda – historie – život, p. 811 – 822, Nakladatelství Mилоš Uhlíř – Baset, Praha.

Michálek J. (2006a): Velké smrky Karlovarského kraje. – Sborník chebského muzea 2005, Krajské muzeum Cheb, Cheb, p. 164 – 186.

Michálek J. (2006b): Památné stromy Plzeňského kraje. – Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor životního prostředí, Plzeň, 48 pp., 1 map. append.

Michálek J. (2008): Památné stromy Karlovarského kraje. – Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Sokolov, 80 pp., 1 map. append.

*Dubová alej pod Broumovem (16 památných dubů).
Foto Jaroslav Michálek, 2008*

*Památný strom Jasan u Čadilů v Chodovské Hutě.
Foto Jaroslav Michálek, 2008*

Dvojice lip v zaniklém Jalovém Dvoře. Foto Jaroslav Michálek, 2008

Ochrana krajinného rázu a přírodní park v Českém lese

Miroslav Trégler, MěÚ Mariánské Lázně

Většina území Dyleňského lesa se dnes nachází v Přírodním parku Český les, proto je zde nutné přísněji posuzovat zásahy do rázu krajiny.

V roce 1990 byly tehdejšími Okresními národními výbory (ONV) v Chebu, Tachově a Domažlicích vyhlášeny oblasti klidu Český les, dnes přírodní parky. Takto se do dnešního přírodního parku Český les dostala i většina území Dyleňského lesa. Záměrně říkám většina, neboť v tachovském okrese nebylo zahrnuto území mezi Hutským a Chodovským potokem, poznamenané činností uranových dolů. Naproti tomu sem byla zahrnuta část Podčeskoleské pahorkatiny. Na okrese Cheb byla oblast klidu vymezena poněkud velkoryseji. Zahrnuje zde nejen celé území Dyleňského lesa, ale i přilehlá území Smřčin, Chebské pánve a Podčeskoleské pahorkatiny. K pozdějším úpravám hranic přírodního parku zatím nedošlo, ačkoli např. Koncepce ochrany přírody a krajiny Karlovarského kraje (Melichar 2005) navrhuje určité změny hranic v území jižně od údolní nádrže Jesenice.

Tatáž koncepce v Plzeňském kraji (Sklenička 2003) i další příslušné studie zadávané tímto krajem, byly zpracovány ještě před vyhlášením Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Český les a na tuto skutečnost nijak konkrétně nereagují.

Takto široké vymezení se ukázalo pro praktickou ochranu krajiny nadbytečným, některé veřejně prospěšné stavby jako např. komunikace, vysílače, musíme zkrátka někam umístit. Jsou stavěny zejména v krajinně Podčeskoleské pahorkatiny v přirozeném koridoru Dolní Žandov – Stará Voda – Velká Hleďsebe – Drmoul – Trstěnice. Argumentovat zde zachovalým obrazem krajiny je dnes již složité. Jiná situace je ve vlastním Dyleňském lese. Na mohutnou věž na Dyleni jsme si za desetiletí její existence zvykli.

pokračování na str. 35

RWE Transgas Net. Blíž přírodě.

V roce 2007 jsme pomohli zpřístupnit sedm přírodních lokalit ▪ Podpořili jsme rekonstrukci proslulé vinařské stezky na Mikulovsku ▪ Přispíváme k vybudování vzdělávacího environmentálního centra uprostřed národního parku ▪ Již druhým rokem jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a Národního parku Podyjí.

RWE Transgas Net – Váš spolehlivý přepravce zemního plynu

Západ slunce nad Dyleňským lesem

Zemědělská krajina v údolí potoka Tichá pod Tachovskou Hutí

V Čechách i na Moravě je běžné, že nejvyšší vrcholy jsou zvýrazněné věžemi televizních vysílačů, vojenských hlásek atd. Jednou z mála výjimek je zatím nedaleký Slavkovský les. Pro svoji odlehlost a lesnatost je příhraniční území Dyleňského lesa řídce osídlené (jediná větší aglomerace je v podstatě Sekersko) a není našťastí atakováno stále novými a novými technickými stavbami.

Větší zemědělské areály v některých obcích, ač ne zrovna vzhledné, krajinný ráz nenarušují zásadním způsobem. Pozůstatkem přístupu ke krajině v 2. polovině 20. století jsou zcelené zemědělské pozemky, narovnané toky a odvodněné mokřady v nivách a na prameništích. Ukázky takovéto krajiny najdeme v okolí Paliče, Vysoké, Tří Seker či zaniklé vsi Oldřichov. Právě v těchto částech krajiny se dnes nejlépe šíří neofyta, zejména bolševník velkolepý a vlčí bob mnoholistý. Určitou nápravou je navracení nelesní zeleně jako součásti obnovených polních cest nebo prvků územního systému ekologické stability a to na základě schválených komplexních pozemkových úprav. K nápravě vodního režimu či zásadnímu kroku v likvidaci neofyt zatím nijak systematicky nedochází. Považuji to

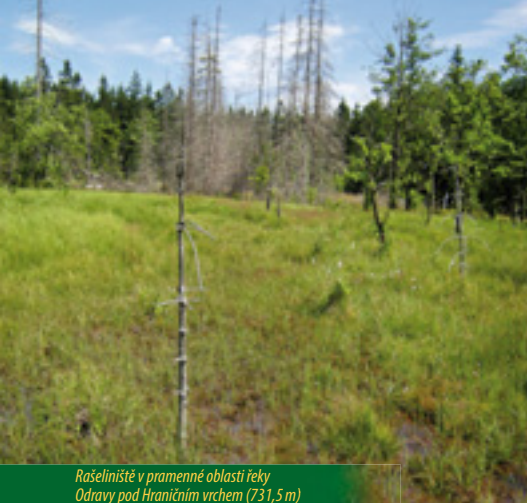
za největší problém současné ochrany přírody a krajiny v tomto regionu.

Naopak ukázkou zemědělské krajiny pozitivně působící na krajinný ráz je vrch Lipovka (louky a pastviny rozčleněné výraznou nelesní zelení) či louky v okolí Žďárů (společně s roztroušenou zástavbou vytváří ráz horské osady). Je třeba zmínit i bývalá vojenská cvičiště na Panském vrchu (dnes přechodně chráněná plocha Cvičiště) a Štokovském vrchu. Bezlesí zarůstá samovolně dřevinami, což se z hlediska krajinného rázu jeví jako pozitivní. Jiný pohled však může být v okamžiku, kdy budeme detailně posuzovat biologickou hodnotu zarůstajících ploch.

A nakonec malou poznámku k převažujícímu biotopu – k lesu. Samozřejmě lesnaté hřbety rozbrázděné údolími budou vždy vnímány jako „pěkná krajina“. O co však je její estetika (o druhové rozmanitosti ani nemluvě) ochuzena monotónními smrkovými lesy vysazovanými na stano-višťe „barevných“ lesů smíšených! Tohle si uvědomíte při jarních či podzimních procházkách hřebenem Haltravy, po Čerchově či nedalekém Branžovském hvozdu...

Trisekerská pahorkatina s Dylení na obzoru, pohled z rozhledny na Panském vrchu

*Rašelinisté v pramenné oblasti řeky
Odravy pod Hranickým vrchem (731,5 m)*

Při vyhlášení CHKO Český les v roce 2005 byla do oblasti z celého Dyleňského lesa zahrnuta jen část okrsku Žďárská vrchovina v Plzeňském kraji. V této souvislosti jsem se v roce 2006 zabýval otázkou, co dál s ochranou krajinného rázu na zbytkovém území Českého lesa (Trégler 2006). Navrhl jsem zrušení přírodního parku Český les jako celku a náhradu dvěma přírodními parky nazvanými podle podcelků – Dyleňský les a Přimdský les. Důvody byly evidentní – i „zbytkové“ území Českého lesa je natolik krajinářsky hodnotné, že ochranu alespoň formou přírodního parku zasluhuje a názvy nových přírodních parků se nepletou s názvem CHKO. Je také zřejmé, že vyhláška ONV v Chebu z roku 1990 nemůže naplnit dikič 12, odst. (3), tehdy neexistujícího zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny („K ochraně krajinného rázu může orgán ochrany přírody zřídit obecně

závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území“) a tak její účinnost pro ochranu krajinného rázu je menší, než by dnes bylo možné a žádoucí.

Ve svém návrhu přírodního parku Dyleňský les jsem se snažil více držet hranic geomorfologického vymezení území. Důvody jsem již zčásti zmínil, jde o krajinu s odlišnou charakteristikou než má sousedící Podčeskoleská pahorkatina (konkrétně její podcelek Tachovská brázda) a tudíž i přístupy a argumentace k ochraně krajiny jsou odlišné. Zásahy do krajiny, které bychom rozhodně neměli v Českém lese akceptovat (další vysoké stožáry mobilních a jiných operátorů, nová nadzemní vedení v dominantních polohách, větší výstavbu mimo zastavěná území obcí, kapacitní komunikace atd.) je možno v Tachovské brázdě a na úpatí Českého lesa za určitých podmínek povolovat. Zcela samostatnou kapitolou jsou vysoké větrné elektrárny (dosahující na vrcholu rotoru až 150 m), jež se naprosto vymykají měřítku zdejší krajiny jako celku a tudíž budou vždy značným negativním zá-
sahem do krajinného rázu.

Literatura:

Melichar V. [ed.] (2005): Koncepce ochrany přírody a krajiny Karlovarského kraje, dep. Krajský úřad Karlovarského kraje, odbor ŽP a zemědělství.

Sklenička P. (2003): Koncepce ochrany přírody a krajiny Plzeňského kraje, dep. Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor ŽP.

Sklenička P. (2004): Posouzení přírodních parků Plzeňského kraje z hlediska krajinářského hodnocení, dep. Krajský úřad Plzeňského kraje, odbor ŽP.

Trégler M. (2006): Příspěvek k ochraně krajinného rázu západních Čech, Ochrana přírody, ročník 61, 2006, č. 7, str. 215 – 218.

Kde můžete časopis Arnika koupit?

Mariánské lázně: Městské muzeum ML, Goethovo nám. 11; Knihkupectví Atlas, Hlavní 277; Správa CHKO Slavkovský les, Hlavní 504; KIS Mariánské lázně, Hlavní 47/28; **Bečov nad Teplou:** Infocentrum, Nám. 5. května 13; **Sokolov:** Krajské muzeum Sokolov, Zámecká ulice 1; Sokolovské infocentrum, Náměstí budovatelů 655; **Cheb:** Krajské muzeum Cheb, Nám. Krále Jiřího z Poděbrad 493/4; Turistické infocentrum, Nám. Krále Jiřího z Poděbrad 33; **Teplá:** Papír–hračky Radová, Husova ul. 185; **Karlovy Vary:** AOPK ČR středisko KV, Bezručova 8; **Aš:** Muzeum Aš, Mikulášská 3; **Františkovy Lázně:** Městské muzeum Františkovy Lázně, Dr. Podhoreckého 8

Objednejte si další čísla časopisu na dobírku!

Staňte se naším pravidelným čtenářem. Objednejte si časopis e-mailem na cev@slavkovskyles.cz nebo telefonicky na čísle 773 643 776. K ceně časopisu se připočítává poštovné dle aktuálních sazeb České pošty a.s.

CHKO Český les a maloplošná zvláště chráněná území v Dyleňském lese

Miroslav Trégler, MěÚ Mariánské Lázně

Jiří Kadera, AOPK ČR – Správa CHKO Český les

Na území Dyleňského lesa je v současnosti 6 maloplošných zvláště chráněných území. Tři z nich chrání lesní biotopy, dvě mokřady a jedno květnatou louku.

K 1. srpnu 2005 byla nařízením vlády ČR č. 70/2005 Sb. ze dne 12. ledna 2005 zřízena Chráněná krajinná oblast (CHKO) Český les se správou sídlící v městečku Přimda. CHKO zasahuje svým severním koncem do Dyleňského lesa, proto se o ní zmiňujeme. Pro ochranu přírody a krajiny zde platí přísnější podmínky. Území CHKO je rozděleno do zón, každé zóně odpovídá specifický režim (kolektiv 2008). Nejprísnější režim je v první zóně, ta v popisovaném území zahrnuje jen malou část plochy se zbytky bučin a přírodními rezervacemi, o nichž bude dále pojednáno. Detailnější popis vlastní CHKO Český les je mimo rámec tohoto čísla časopisu Arnika.

V Dyleňském lese se v současné době nachází 6 maloplošných zvláště chráněných území (MZCHÚ), veřejnosti

známé jako přírodní rezervace (PR) a přírodní památky (PP). Ve 3 případech jde o ochranu přirozených lesních porostů, ve 2 případech jsou předmětem ochrany společenstva mokřadů, poslední je květnatá louka. Jelikož základní údaje o MZCHÚ (rok vyhlášení, rozloha, hlavní předmět ochrany atd.) jsou běžně dostupné v literatuře (Zahradnický et al. 2004) a na internetu (např. stránky AOPK ČR, www.nature.cz, odkaz na Ústřední seznam ochrany přírody), je cílem tohoto příspěvku podat jen kratičkou charakteristiku a spíše přiblížit práci ochrany přírody na příkladech péče o území. Tu podle plánů péče zajišťují příslušné krajské úřady, na území CHKO Český les pak Správa CHKO.

PR Lipovka

Podzimní pohled do PR Třína

PR Bučina u Žďáru

PR Broumovská bučina

Nejseverněji leží **PR Mechové údolí** rozkládající se v nivách drobných toků s prameništi cca 2,5 km JIZ od Dolního Žandova na okraji okrsku Dyleňská hornatina. Vegetace je mozaikou biotopů přechodových rašeliníšť, nevápnitých mechových slatinišť, vysokých ostříc, vlhkých pcháčových luk (lad) a rašelinných, podmáčených a lužních lešů (Bucharová 2007). Vyskytují se zde kriticky ohrožené rostliny jako měkkyně bažinná (*Hammarbya paludosa*) a hrotnosemenka bílá (*Rhynchospora alba*), některé chráněné druhy jako např. rosnatka okrouhlostá (*Drosera rotundifolia*), klikva bahenní (*Oxycoccus palustris*) či vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*) zde mají velmi bohaté populace. Dosavadní i předpokládaná péče spočívá zejména v odstraňování náletových dřevin z botanicky nejceněnějších ploch. Velice podstatné je v tomto případě chránit a vhodným lesnickým hospodařením v celé pramené oblasti stabilizovat vodní režim (Tréglér 2007).

PR Lipovka se nachází též na okraji Dyleňské hornatiny a chrání louku na svahu stejnojmenného vrchu cca 2,3 km JIZ od Dolního Žandova. Nápadně květnatá louka je ze vzácnějších druhů nalezištěm orchidejí vemeníku dvoulistého (*Platanthera bifolia*) a především v krajině stále vzácnější pětiprstky žežulníku (*Gymnadenia conopsea*) - v roce 2007 uváděno 15 ks (Bucharová 2007), v červnu 2008 bylo nalezeno 19 kvetoucích rostlin (vlastní údaj). Louka je udržována pravidelným každoročním kosením s odklizením sena. Podstatné je kosit louku v době, kdy jsou zmíněné orchideje a další rostliny odkvetlé a plodí.

PP Žďár u Chodského Újezda je nevelký mokřad obklopený lesem 2 km Z od Chodského Újezda na V okraji okrsku Žďárská vrchovina. Dříve rozsáhlejší bezlesí bylo v S části zbytečně zničeno zalesněním (Mudra 1998). V horní části převládá společenstvo vlhkých pcháčových luk s dominací skřipiny lesní, v dolní polovině pak ochrannářsky zajímavější a druhově bohatší ostřicovo – mechová společenstva (nevápnité slatiniště) se stále solidní populací prstnatce májového pravého (*Dactylorhiza majalis* subsp. *majalis*) a vzácně se vyskytující tolíjí bahenní (*Parnassia palustris*). V lesním lemu přezívá několik rostlin prhy chlumní (*Arnica montana*), odtud se do plochy šíří i vemeník dvoulístý (*Platanthera bifolia*). Této PP prospělo obnovení pravidelného kosení

Prstnatec májový pravý v PP Žďár u Chodského Újezda

v posledních 5 letech (každoročně až 1 x za 2 roky), jež má pozitivní vliv na populace některých ochrannářsky významných druhů. Na druhé straně je plocha velmi malá a vzrůstající smrkový porost v sousedství bude čím dál tím více stínit a pravděpodobně i vysušovat území PP s prognózou pro slatinnou louku spíše negativní. Lze to řešit redukcí dřívějších výsadeb (Tréglér 2006). Na okraji PP je instalován informační panel.

Dále uvedené lesní rezervace leží shodně v okrsku Žďárské vrchoviny a v CHKO Český les. Zachováme-li postup pohorím od severu k jihu, je nejseverněji **PR Broumovská bučina**. Nachází se cca 2 km Z od Broumova a chrání zbytky květnatých tzv. kyčelnicových bučin (podle typického výskytu rostlin kyčelnice devítilísté, *Dentaria enneaphyllos* a k. cibulkonosné, *D. bulbifera*) a suťového lesa s měsíčnicí vytrvalou (*Lunaria rediviva*). Součástí PR je i kulturní smrčina. Péče o PR je rozdělena do ploch podle současného stavu lesa. Jádro rezervace tvoří smíšený porost, který není předmětem hospodaření. Ostatní porosty byly v minulosti obhospodařovány, což se negativně projeví na jejich skladbě.

Zásahy ve stejnověkých monokulturách smrku jsou vedeny s cílem upravit prostorovou i druhovou skladbu porostů, tj. přibližovat se přirozené skladbě dřevin. Z hlediska dalšího vývoje se jako nutnost jeví oplocení celé rezervace, tlak zvěře na přirozené zmlazování je stále neúměrný (kolektiv 2007). Stručné informace o PR lze nalézt přímo v terénu na informačním panelu u cesty pod rezervací.

PR Tišina a PR Bučina u Žďáru jsou pěknou ukázkou kyselých bučin pralesovitěho vzhledu typických pro střední a vyšší polohy Českého lesa. Podle dostupných podkladů se dá předpokládat, že buky a s velkou pravděpodobností i smrky, jsou jedinci místního původu. Obě PR dnes tvoří ostrůvky starších bučin mezi rozlehlými kulturními smrčinami. Poskytují tedy zvýšenou potravní nabídku pro zvěř, která zcela likvidovala zmlazení buků. V roce 1993 bylo postaveno v PR Tišina 5 menších drátěných oplocenek ve světlinách, právě k ochraně zmlazení buků. Oplocenky byly udržovány a plnily svoji funkci. V roce 2000 byly obě PR zcela oploceny. Toto opatření k ochraně přirozené obnovy buku se ukazuje jako opodstatněné a je třeba ho zachovat minimálně po další dvě desetiletí. S cílem přiblížit porosty v rezervacích co nejvíce přirozenému stavu budou dosazovány jedle bělokora

(*Abies alba*), lípy (*Tilia* sp.), javory (*Acer* spp.), třešeň ptačí (*Cerasus avium*) či tis červený (*Taxus baccata*) (kolektiv 2008).

Z předchozího textu mj. plyne, že v okrsích Tišínská vrchovina a Trásecká pahorkatina neexistuje dnes žádné MZCHÚ. V roce 1951 vyhlášená státní přírodní rezervace (SPR) Rašeliníště Huť v Českém lese byla zrušena (skutečně nejde o území tak rozsáhlé a kvalitní, aby bylo nadále zvláště chráněné). Přitom v prvně jmenovaném okrsku se nachází např. nejzachovalejší porosty podmačených smrčin a na rozhraní obou okrsků v okolí Kamence a Tachovské Huti pravděpodobně druhově nejbohatší luční mokřady a fragmenty smilkových luk v celém Dyleňském lese (Mudra 2005). Je třeba se vážně zabývat vhodným doplněním sítě MZCHÚ v Dyleňském lese o některé pro region reprezentativní biotopy.

Pétiprstka žežulník v PR Lipovka

PR Mechové údolí

Literatura:

- Bucharová A. (2007): Inventarizační botanický průzkum PR Lipovka, dep. KÚ Karlovarského kraje.
- Bucharová A. (2007): Inventarizační botanický průzkum PR Mechové údolí. Ms., dep. KÚ Karlovarského kraje.
- Kolektiv (2007): Plán péče o PR Broumovská bučina (2008 – 2017). Ms., dep. in. Správa CHKO Český les.
- Kolektiv (2008): Plán péče o CHKO Český les (2007 – 2016). Ms., dep. in Správa CHKO Český les.
- Kolektiv (2008): Plán péče o PR Bučina u Žďáru (2008 – 2017). Ms., dep. in Správa CHKO Český les.
- Kolektiv (2008): Plán péče o PR Tišina (2008 – 2017). Ms., dep. in Správa CHKO Český les.
- Melichar V. (2003): Plán péče o PR Lipovka na období 2004 – 2013. Ms., dep. in KÚ Karlovarského kraje.
- Mudra P. (1998): Flora a vegetace přechodně chráněné plocha Žďár. Ms., dep. in KÚ Plzeňského kraje.
- Mudra P. (2005): Inventarizační botanický průzkum PCHP U Kamence. Ms., dep. in MěÚ Mariánské Lázně, OŽP.
- Trégler M. (2006): Plán péče o PP Žďár u Chodského Újezda na období 2008 – 2017. Ms., dep. in KÚ Plzeňského kraje.
- Trégler M. (2007): Plán péče o PR Mechové údolí na období 2009 – 2018. Ms., dep. in KÚ Karlovarského kraje.
- Zahradnický J., Mackovčin P. (eds) a kol. (2004): Plzeňsko a Karlovarsko. In: Mackovčin P. a Sedláček M. (eds.): Chráněná území ČR, svazek XI. Agentura ochrany přírody a krajiny a EkoCentrum Brno, Praha, 588 pp.

Dymnivka dutá v PR Broumovská bučina.

